

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

3 2044 059 359 232

(614)

BEISMERÉS ÉS ELISMERÉS

IRTA

DR. GAÁR VILMOS

IGAZSÁGÜGYMINISZTERI SEGÉDTITKÁR

PRINTED IN HUNGARY

BUDAPEST

S SAMU KÖNYVNYOMDÁJA

1897

HARVARD
LAW
LIBRARY

HUN
994
GAA

Hungary

BEISMERÉS ÉS ELISMERÉS

IRTA

DR. GAÁR, VILMOS

IGAZSÁGÜGYMINISZTERI SEGÉDTITKÁR

PRINTED IN HUNGARY

BUDAPEST

MÁRKUS SAMU KÖNYVNYOMDÁJA

1897

For TX
G

6/23/932

A beismerés és elismerés közti különbséget már 1848 előtti jogunk is ismerte. Frank Ignác „A közigazság törvénye Magyarhonban” című művében a bíróság előtt tett beismerés (az ő terminológiája szerint vallomás) mellett felemlíti a peren kívül tett vallomások közt a kötelező leveleket is (i. m. 418. §.), a melyekről azt tanítja, hogy ha „az adós tartozását elismeri és új kötésre lépven, azt megerősíti, vagy átváltoztatja; ilyen esetben az első köteleesség, mivel természetes igazságra támaszkodik, a második újabb vállalatnak elegendő és helyes oka lehet;” továbbá, „hogy a vállalat okát (értendő alatta a causa) a kötelező levél említse, nem szükséges” (i. m. 300. §.).

Mai jogunkban is a bírói gyakorlat az elismerést önálló kötelmi jogalappá fejlesztette. Így a maros-vásárhelyi királyi ítélőtábla kimondotta, hogy az összeszámolás érvényes jogcímet képez és az összeszámolást elfogadott alpereseket elmarasztalta. A Curia ezt az ítéletet helybenhagyta, mert az alperesek a kötelezvényben elismerték, hogy az ott kitett összeggel felperesnek tartoznak.¹⁾ Más esetben a Curia ugy nyilatkozott, hogy alperesnek a jogczim hiányára fektetett védekezése figyelmet nem érdemel, mert az okiratban az összeszámolás ténye meg van említve.²⁾ A hagyatéktárgyalás során történt kijelentés, ha jogról való lemondást foglal magában, többé meg nem másítható s ennélfogva nem áll többé az ekként nyilatkozott félnek jogában — a fentebbi nyilatkozattól eltérőleg — az előbbi állapot vagy tények alapján oly jogokat, melyekről a hagyatéktárgyalásnál tett nyilatkozata folytán lemondott, érvényesíteni.³⁾ Oly esetben, midőn a nagykorú a kiskorúságában tett kötelezésének érvényét elismeri, a kiskorúság alatt vállalt kötelezettség érvénytelenségére többé nem hivatkozhatik.⁴⁾

Mindazáltal a beismerés és elismerés fogalmának egymástól való elhatárolása a sommás eljárásról szóló 1893. évi

¹⁾ Márkus: Felsőbíróságaink elvi határozatai. I. kiadás I. k. 349. l.

²⁾ U. o. 351. l.

³⁾ Márkus i. m. IV. k. 839. sz. eset.

⁴⁾ Döntvénytár. Új folyam. III. k. 1. sz.

XVIII. t-ez. érdeme, mert ámbár csak a perben tett beismerés és elismerés ismérveit állapítja meg, mégis ezáltal alkalmat és módot nyújtott arra, hogy a peren kívüli elismerés mint kötelmi jogalap minél kiterjedtebb mérvben helyet nyerjen kötelmi jogunkban; viszont pedig a peren kívüli beismerés is mint bizonyító ok megfelelő méltatásban részesüljön.

Az alábbiakban előbb a bíróság előtti beismeréssel és elismeréssel foglalkozunk, azután pedig a bíróságon kívüli beismerés és elismerés közti különbséget fogjuk taglalni.

I.

A bíróság előtti beismerés az ellenfél által a perben felhozott tényállításnak a szóbeli tárgyaláson vagy a megkéréselt bíró előtt való gyanánt elfogadása (S. E. 58. §.); ellenben a perben tett elismerés a szóbeli tárgyaláson vagy megkéréselt bíró előtt a peres követelésnek egészben vagy részben való elfogadása vagy arról egészben vagy részben való lemondás. (S. E. 104. §.).

A polgári perben a peranyagnak megállapítása a peres felektől függ. A peres feleknek e rendelkezési jogából (tárgyalási elv) folyik, hogy a fél ellenfelének tényállításai közül azokat, a melyeket neki tetszik, valóknak elfogadhatja, s hogy a bírót ez a beismerés kötelezi, kivéve, ha a polgári perben is, bár csak korlátozt mérvben érvényesülő hivatali elv¹⁾ az ellenkezőt nem rendeli. A beismerés tehát a félnek jogeselekménye, mely a bizonyítást feleslegessé teszi, mely az ellenfelet felmenti, hogy az általa felhozott tényállítások valóságáról a bírót meggyőzze s mely a bírót arra kötelezi, hogy a perben a beismerés alapján ítélkezzék, tekintet nélkül arra, hogy a beismert tényállítás a valóságnak megfelel-e vagy sem. Ép azért a beismerés sem nem bizonyítási ok, azaz oly ok, mely a bírónak valamely tényállítás valóságáról való meggyőzésére alkalmas, sem nem bizonyítási eszköz, mely által a bírónak a bizonyítási ok rendelkezésére és mérlegelése alá bocsátatik, hanem ellenkezőleg a bizonyítást kizáró ok.

¹⁾ A „hivatali elv” kifejezést a szokásos „nyomozási elv” helyett használjuk. Úgy véjük, hogy ez a fogalom jobban kifejezésre juttatja a modern polgári perjognak azt a célját, hogy a bíróságnak a pervezetés és a peranyag rendezése és kiegészítése tekintetében közérdekből megfelelő működési kör jusson.

Ahhoz azonban, hogy a beismerés bizonyítást kizáró okot képezzen, szükséges:

1. hogy a beismerő fél perképesességgel bírjon. A perképeség a perben való cselekvés jogosultsága; perképes az, a ki cselekvőképes, a ki önképviseletre jogosult. Az önképviseletre nem jogosult törvényes képviselője által válik perképesé. Kivételesen perképesességgel bírnak, de csak felperesi minőségben a kiskorúak és gondnokság alatt levők, a kik a per tárgyáról peren kívül rendezkedhetnek, valamint személyesen perbe idézhetők, mint perképes személyek a kiskorúak és gondnokság alatt levők, az általuk bérbe vett lakásnak vagy üzlethelyiségnek visszaszolgáltatása iránt indított sommás perekben. (S. E. 7. §.) E kivételektől eltekintve, a kiskorúnak vagy gondnokoltknak beismerése nem menti fel ellenfelét a bizonyítás terhe alul. A közadós beismerése is, a meny nyiben a csődtömeghez tartozó vagyon felett indított perben történik, hatálytalan, mert a közadás a csőd joghatályának kezdetével e vagyon felett elveszti rendelkezési jogát (1881: XVII. t.-cz. 3. §.) és az a csődtömeggondnokra száll át, a kit ez időtől fogva egyszersmind a képviselet joga is megillet (1881: XVII. t.-cz. 100. §.), így tehát e vagyon tekintetében egyedül a csődtömeggondnok bír perképesességgel.

Igaz ugyan, hogy a S. E. 95. §-a szerint a bíró belátásától függ, hogy kiskorúak és gondnokoltak pereiben a felet vagy törvényes képviselőjét, a csődtömeg pereiben pedig a közadóst, vagy pedig a tömeggondnokot hallgassa-e ki eskü alatt; ámde ezt a törvényes intézkedést semmiféle joghasonlatosságképen nem lehet használni a beismerésnél, mert míg az eskü alatt kihallgatott fél csupán bizonyítási eszköz és vallomása bizonyítási ok, melynek bizonyító erejét a bíró a tárgyalás és bizonyítás egész tartalmának szorgos méltatása alapján ítéli meg (S. E. 64. és 99. §.), addig a beismerő fél felmenti ellenfelét a beismert tényállításra vonatkozólag a bizonyítás terhe alul és a bírót kötelezi, hogy ítélezésénél a beismert tényállítást valóságnak tekintse. A beismerő fél kötelező akaratkijelentést tesz, mert beismerésével ellenfelének tényállítását magára nézve valónak elfogadja, vagyis arra kötelezi magát, hogy vele szemben a per folyama alatt a beismert tény mint valóság szerepeljen; ámde érvényesen csak az kötelezheti magát, a kit a törvény (objektív jog) e képességgel felruház. Ez okból függ a beismerés érvényessége a beismerő perképesességétől (cselekvőképeség).

2. A beismerés csak az ellenfél tényállítása-
saira vonatkozhatik. E tekintetben azonban teljesen
közömbös, hogy a fél valamely egyszerű tényállítást, pl. azt,
hogy a mondott időben és a mondott helyen jelen volt, vagy
valamely jogi fogalomba burkolt tényállítást pl. adásvevést,
vagy bérleti szerződést ismer be. Az által ugyanis, hogy a fél
a jogviszonyt megalkotó tények valósága helyett a jogviszony
létrejöttét ismeri be, nem válik a beismerés jogelismeréssé,
mivel a bíró előtt elismerés csak akkor keletkezik, ha alperes
a peres követelést egészben vagy részben jogosnak fo-
gadja el, vagy ha felperes a követelésről egészben vagy
részben lemond. (S. E. 104. §.) Az a körülmény, hogy a fél
beismeri, hogy adásvevést kötött vagy kölcsönt, a helyett,
hogy az ár és az áru felett való megegyező akaratkijelentésnek
megtörténtét, vagy azt ismerné be, hogy x. forintot kapott és
ez x. forint visszafizetését megígérte — a beismerést nem vál-
toztatja át elismeréssé. Epen azért nem helyeselhetjük a kir.
Curianak ezt a kijelentését: „... alperes a telekkönyvi tör-
lési perben a jelen kereset tárgyává tett követelés valódisá-
gát és érvényes létrejöttét kifejezetten elismerte s csak azt vi-
tatta, hogy a követelés fizetés folytán megszűnt. Alperes eme
tényében magának a jognak elismerése befoglaltatván, az mint
rendelkezés jellegével bíró oly jogi tény, mely magát az igényt
alapítja meg, a S. E. 60. §-a értelmében vissza nem vonható,
hanem annak hatálya csak az akaratnyilvánítás érvénytelen-
ségére nézve fennálló magánjogi elvek alapján támadható
meg.“¹⁾ A kir. Curia e kijelentésben kettős tévedés rejlik. Az
első az, hogy legfelsőbb bíróságunk a követelés érvényes lét-
rejövetelének valóság gyanánt elfogadásában annak daczára,
hogy a peres követelés ellen a fizetés kifogása emeltetett, be-
ismerés helyett a S. E. 104. §-a ellenére elismerést lát, pedig
az elismerés csak a peres követelésnek elfogadásával jön létre,
a mint azt a Curia is egy más esetben helyesen állapította
meg, mondván: „a mennyiben .. alperesek a vitás jogot,
vagyis azt ismerték el, hogy felperesnek a számlában kifeje-
zett kereseti követeléssel tartoznak, e jogbeli el-
ismerés, mint rendelkezés jellegével bíró oly jogi tény, mely
magát az igényt alapítja meg, a S. E. 60. §-a értelmé-
ben vissza nem vonható.“²⁾ A második tévedés az, hogy a

¹⁾ L. a jogesetet Fodor-Márkus: Polgári perrendtartás II. kiad.
296. lap.

²⁾ L. a jogesetet u. o. 298. l.

kir. Curia nem volt figyelemmel arra, hogy a más perben tett beismerés csak mint bíróságon kívüli beismerés volt volna tekinthető, (1868: LIV. t.-cz. 161. §.) melynek megtörténte bizonyítandó a melynek bizonyító ereje a S. E. 64. §-a értelmében bírói mérlegelés alá esik, de a melyet a bíróság előtti beismerés módjára a S. E. 60. §-ának korlátai közt visszavonni nem lehet, mert a bizonyítást feleslegessé tevő akaratkijelentést bizonyos feltételek mellett (S. E. 60. §.) vissza lehet ugyan vonni; de az ellenfél bizonyítékaul szolgáló bíróságon kívüli beismerést egyszerű visszavonással nem lehet a perből kiküszöbölni; nem volt továbbá figyelemmel arra sem, hogy a bíróság előtti elismerés, a peres követelésnek egészben való elfogadása avagy arról egészben vagy részben való lemondás csak abban a perben történhetik érvényesen, a melyben a követelés peressé tétetik, mert míg a per megindítva nincs, peres követelésről nem szólhatunk. (S. E. 104. §.)

Beismerni csak az ellenfél tényállításait lehet (S. E. 58. §.); a félnek tényállításai, ha mindjárt maga ellen szólnak, egymagukban véve, a nélkül, hogy a másik peres fél azokat magáévá tette volna, nem képeznek beismerést. Mindaddig tehát, míg valamelyik peres félnek a perben előadott tényállításait a másik fél kifejezetten valóknak el nem fogadja, be nem ismeri, addig az állító fél perbeli támadásának vagy védekezésének eszközeiul szolgáló tényállításait elejtheti és kijelentheti, hogy perbeli kérelmének alapjául azokat nem kívánja felhasználni. Így pl. ha felperes x. y. és z. tényállításra alapítja keresetét, alperes pedig az x. tényállítást, mely különben felperes ellen szól, tagadásba veszi, akkor felperes ezt az x. tényállítást a perből kiküszöbölheti. Ha azonban alperes a felperesi x. tényállítást magáévá teszi és perbeli védekezésére felhasználja, akkor már felperes beismeréséről szólunk, mely forma tekintetében megelőzte ugyan az alperesi állítást, de beismeréssé csak az által vált, hogy azt alperes is tényül kijelentette s mint tényállítást a perben előhozta.

Felmerül e helyen az a kérdés is, hogy lehetetlenségnek vagy a köztudomással ellenkező tényállitásnak beismerése bír-e joghatályal?

A kik a lehetetlenség beismerésének joghatályt tulajdonítanak, abból indulnak ki, hogy a bíró nincs jogosítva a beismert tényállítás valóságát vagy valótlanágát bírálat tárgyává tenni, mert a beismerés, mint a peres félnek kötelező akaratkijelentése nemcsak a beismerő felet köti, hogy maga

ellenében a beismert tényállítás valóságnak tekintessék, hanem a bírót is kötelezi, hogy a beismerést minden további mérlegelés nélkül ítélkezésének alapjául elfogadja. A beismerés nem bizonyító, hanem a bizonyítást kizáró ok; a mit a fél a perben beismer, azt a felek és a bíró ugyanabban a perben valónak kötelesek elfogadni. Ez a felfogás azonban ellenkezik az igazságszolgáltatás méltóságával és arra volna alkalmas, hogy a peres felek a bírói hatalmat frivol játékszerűl használhatnák. Vegyünk csak egy példát: A. felperes B. alperes ellen 400 frt munkabér iránt keresetet indít, mert alperesnek megbízásából ennek a Duna medrében Budapest felett fekvő szigetét Budapest alá letolta. Alperes a szigetnek illetén letolását beismeri, de mert a munkabér előre kialkudva nem volt, a felszámított 400 frtot sokalja és tagadja, hogy ez az összeg megfelelő munkabér volna. Felperes a megfelelő munkabér nagyságának bizonyítására szakértőket kér kihallgatni és a bíróság, bár előre látja eljárásának eredménytelenségét, mivel nem veheti figyelembe, hogy alperes beismerése lehetetlenséget tartalmaz, köteles volna az eljárást végig folytatni.

Planck a német birodalmi perrendtartásról irt tankönyvében megkülönbözteti azt az esetet, a mikor a lehetetlenség beismerése folytán az ítélet tényleg vagy jogilag lehetetlenre kötelezne, attól az esettől, a mikor az ítélet rendelkező részének végrehajtását a lehetetlenségnek beismerése nem érintené. Az előbbi esetben a lehetetlenség beismerésének nincs hatálya, az utóbbi esetben van.¹⁾ Ez a felosztás azonban nem bir semmi elvi alappal. Az ítélet lehetetlenre általában nem kötelezhet, azért ilyenmő kereseti petitum esetében teljesen mellékes az, hogy valamely lehetetlenséget tartalmazó tényállítás beismertetett-e vagy sem? A lehetetlenségnek beismerése azért nem birhat joghatálylyal, mert a lehetetlenség soha sem lehet alapja semmiféle jognak vagy kötelezettségnek.²⁾

A köztudomással ellenkező tényállításnak (mely a legtöbb esetben egyenlő a lehetetlenséggel) beismerése szintén nem bir joghatálylyal. A mi a bíró előtt köztudomásu, azt neki a perben alkalmaznia kell, akár előhozták a felek, akár nem; ennél fogva a köztudomásával ellenkező tényállítást, még

¹⁾ Planck I. W. Lehrbuch des deutschen Civilprocessrecht I. 332. 1.

²⁾ Franki m. 418. §. 4. pont. Herczegh Mihály. Magyar polgári törvénykezési rendtartás. 5. kiad. 282. l.

beismerése esetén sem fogadhatja el valóságnak. Az nincs ugyan perjogunkban jogszabályként kifejezve, hogy a bíró a köztudomású tényeket akkor is köteles alkalmazni, ha azokat a felek a perben fel nem hozták,¹⁾ de ez önként következik a köztudomás lényegéből, mely épen abban rejlik, hogy a köztudomású dolog ellenkezője nem való.²⁾ Ha már most a feleknek tetszésére volna bízva a köztudomású tényeknek a per anyagává tétele, akkor megtörténhetnék, hogy a bíró meggyőződése ellenére volna kénytelen eljárni és az igazságszolgáltatás a felek játszi szeszélyének válnék eszközévé.

Egyébiránt az általunk elfoglalt álláspontot, hogy t. i. a köztudomású tények a feleknek azokra való hivatkozásuk nélkül is figyelembe veendőek, a kir. Curia is elfogadta, a mikor 1896. évi június hó 10-én I. G. 75. sz. a. kelt határozatában kijelentette: „a felek meghallgatása csupán a bíróság előtt ismeretes tényekre nézve szükséges ugyan, ha a bíróság azokra ítéletét fektetni kívánja; de köztudomású ténykörülményekre nézve a felek előzetes meghallgatására ok nem forog fenn.” Márkus i. m. VII. k. 13084. sz.

3. A beismerés tárgyát csak oly tényállítá-
sok képezhetik, a melyeknek valóságát a bíró-
ság hivatalból nem köteles vizsgálni. Ez okból a
beismerés nem képezhet bizonyítást kizáró okot:

a) a születés törvénytelenítése iránt indított perekben, („az anyának kijelentése a törvényes gyakorlat szerint a fenn-
állott házasság tartama alatt született gyermek törvénytelen-
ségének bizonyításául el nem fogadható.” Curia 1892. szept.
hó 9. napján 113 sz. a. kelt ítélete. Azonos tartalmu ítéletek
Márkus gyűjteményében II. kötet 2. kiadás 1989—1991. és
1997. sz. a. közölve.);

b) házasság érvénytelenítése és felbontása iránt indított
perekben, („a tárgyaló bírónak feladata a peres felek és a há-
zasságvédő előterjesztései alapján a tényállást minden irány-
ban kinyomozni.” A budapesti kir. ítélőtáblának a házassági

1) A Pló sz. féle javaslat e tekintetben is intézkedik; 274. §-ában kimondja, hogy a köztudomású és hivatalos tényeket a bíróság akkor is figyelembe veszi, ha azokat a felek fel nem hozták, tartozik azonban a feleket e tények fenforgására a tárgyalás alkalmával figyelmeztetni.

2) Nincs azonban kizárva, hogy a köztudomással ellenkező tényállítá-
s valóságos bebizonyíttatik. Pl. köztudomású dolog, hogy repülő géppel
nem lehet utazni, de nincs kizárva, hogy valaki ily gép titkát feltalálván,
bebizonyítja, hogy igenis lehet repülő gépen is utazni.

perekben követett gyakorlata szakaszokba foglalva. XXII. szakasz. „Válóperben a félnek azon beismerése, hogy házasságtörést követett el, figyelembe nem vehető.“ Curia 1885. április hó 11. és június hó 9. napján hozott ítéletei.)

c) a kiskorúság meghosszabbítása illetőleg a meghosszabbításnak megszüntetése, az atyai hatalom megszüntetése és a gondnokság alá helyezés illetőleg a gondnokság megszüntetése iránt indított perekben (az 1881. évi november hó 1. napján 3263. I. M. E. sz. a. kelt igazságügyminiszteri rendelet 10., 19., 27., 38. és 46. §-ai);

d) mindazon esetekben, a mikor valamely hivatalból figyelembe veendő perelőfeltétel fenn- vagy fenn nem forgásáról van szó. (S. E. 27., 136., 193., 213. §-ok). Így pl. ha a perben kétszáz válik, hogy alperes a kiskorúak törvényes képviselője-e vagy sem, nem elegendő alperesnek az a beismerése, hogy ő a törvényes képviselő, hanem azt felperesnek bizonyítani kell, mert különben a bíró a S. E. 8. illetőleg 28. § a értelmében fog eljárni.

4. A beismerésnek a szóbeli tárgyaláson vagy a megkeresett bíró előtt kell történnie. Az ellenfél jelenléte vagy annak részéről a beismerés elfogadása nem szükséges; a beismerés egymagában, vagyis az ellenfél tényállításainak a szóbeli tárgyaláson vagy a megkeresett bíró előtt valóságul elfogadása feleslegessé teszi a bizonyítást és köti a beismerő felet és a bírót egyaránt, természetesen az 1., 2. és 3. pontban most tárgyalt előfeltételek fennforgása esetén. Az elsőfoku bíró előtt tett beismerés jegyzőkönyvbe foglalandó, hogy hatálya a felebbezési eljárásban is megmaradjon. (S. E. 152. §. 3. bekezd.) A törvény eme intézkedése ellentétben látszik lenni a S. E. 121. §-ának ama rendelkezésével, hogy a bíró ítéletében a felek szóbeli előadásából és a bizonyítás felvételéből kiderült oly ténykörülményekre is hivatkozhatik, melyek a tárgyalási jegyzőkönyvbe felvéve nincsenek. Mivel azonban úgy ez a rendelkezés, mint a S. E. 152. §. 3. bekezdésének előbb idézett része az 1893. évi XVIII. t.-cz. alapjául szolgált 1890. évi miniszteri javaslatban is benn foglaltatnak, azért tehát tudatosnak kell venni ezt az ellentétet s nem egyszerű törvényszerkesztési hibának s mivel az indokok ennek az ellentétnek okáról felvilágosítást nem nyújtanak, általános törvénytárgyaló szabályok nyomán kell törekednünk azt megfejtetni. Véleményünk szerint azért tette a törvényhozó az elsőbíróság előtt tett beismerésnek a felebbe-

zési eljárásban való hatályát a jegyzőkönyvbe foglalástól függővé, hogy az elsőbíróság előtt beismerés, mint egyoldalú kötelező akaratkijelentés a felebbezési eljárásban vitán felül álljon. Ha az első bíró az ítéleti tényállásban a felek szóbeli előadásából vagy a bizonyítás felvételéből oly ténykörményt állapít meg, mely a tárgyalási jegyzőkönyvben nem foglaltatik s ha a peres felek valamelyike a felebbezési eljárásban ezt a megállapítást mint meg nem felelőt, tévedésen alapulót stb. megtámadja, akkor a felebbezési bíróság a bizonyításnak ismételtesével az esetleges bírói tévedést kijavíthatja; ámde a beismerést, melynek megtörténte kétségbe vonatik, megismételteni nem lehet.

5. A beismerésnek kifejezett akaratnyilvánításnak kell lennie. Hallgatólagos beismerésnek a sommás perben nincs helye. A S. E. 61. §-ának az a rendelkezése, hogy a bíróság felhívására kifejezetten nem tagadott tényállításokat bizonyítani nem szükséges, kivéve ha azok valóságukkal össze nem férő előadás által közvetve tagadottnak tekintendők, vagy ha a fél egyéb előadásaiból nem következik, hogy azokat tagadni akarja, nem a hallgatólagos beismerés ismérveit tartalmazza, hanem a fél nyilatkozási kötelezettségének elmulasztása esetére ennek következményeit állapítja meg. A S. E. 61. §-a nem mondja azt, hogy a tagadásnak bírói felhívás daczára való elmulasztása beismerést képez; ez a §. csak a bizonyítás terhe alul menti fel az állító felet, mert ellenfele perbeli kötelezettségének nem tett eleget. A per, mint a felek közt támadt jogvitának eldöntésére szolgáló jogviszony mindegyik alanyára bizonyos kötelezettségeket ró azon célból, hogy a döntés gyors és alapos legyen. A peres felekre háruló eme kötelezettségek jórészt nem közvetlenül kikényszeríthetők, azért is, nehogy az a körülmény a pernek huzavonására szolgálhasson, a perbeli kötelezettségeknek elmulasztásával bizonyos joghátrány van összekötve. Ilyen kötelezettség az, hogy a fél ellenfelének tényállításai felett nyilatkozzék; a bíró pervezető hatalmánál fogva ügyel arra, hogy a fél ebbeli kötelezettségére figyelmeztessék, ha azonban a fél a nyilatkozást ennek daczára elmulasztja, a törvény azt a tényállítást, melyről a felhívott fél nem nyilatkozott, a perben valónak elfogadja.

A beismerés csak a beismerővel szemben teszi feleslegessé a bizonyítást; ez okból pertársaság esetén, ha nincs valamennyi pertárs beismerésben, a beismerésnek csak a beis-

merő pertársakkal szemben van hatálya (1868: LIV.t.-cz. 162. §. S. E. 13. §.). Ha azonban a per tárgya oszthatatlan, akkor a pertárs beismerése még önmaga ellen sem hatályos, mert ép a per tárgyának oszthatatlansága miatt a beismerőre nézve sem lehet más ítéletet hozni, mint a tagadó pertársra vagy pertársakra nézve.¹⁾ Más szempont alá esik azonban az az eset, ha valaki perbehívás folytán a perbehívó félnek védelmét elvállalja. (Mellék beavatkozás.) Ily esetben a perbehívó félnek beismerése a perbehívottat is köti; a perbehívó által valónak elfogadott tényállítás ebben a perben a perbehívottal szemben is valónak tekintendő s pedig azért, mert a perbehívott nem pertárs, hanem csak segédszemély, a ki a perbehívásnak elfogadása által csak a perbehívónak védelmét vállalja el és a ki ellenében a perben hozandó ítélet nem fog hatálylyal birni, mert a perbehívó és a perbehívott közötti jogviszony ebben a perben nem döntetik el. (1881: LIX. t.-cz. 10. §.).²⁾ Ha tehát a perbehívott csak segédszemélyként avatkozhatik a perbe, ha beavatkozása csak a perbehívó érdekében történhetik, akkor a perbehívó akarata ellenére önálló perbeli támadó vagy védőeszközöket nem használhat; ha tehát a perbehívó beismerésben van, úgy a perbehívottnak tagadása nem hatályos. Viszont, ha a perbehívó tagad, a perbehívott beismerése egyáltalán nem bir relevanciával, mert a perbehívott nem pertárs, tehát maga ellenében beismerésben nem lehet, perbehívóját pedig még pertársaság esetén sem kötné ez a beismerés.

A beismerés visszavonás által, ha ebbe az ellenfél beleegyezett, erejét veszti. Minden más esetben a bíróság a körülmények szorgos méltatása alapján itéli meg, hogy a beismerés visszavonás által mennyiben veszti el erejét. (S. E. 60. §.) A bíróság előtti beismerés az ellenfelet a beismert tényállítások bizonyítása alul felmenti; ha tehát az ellenfél beleegyezik a beismerés visszavonásába s kész tényállításainak valóságát bizonyítani, akkor a beismerés visszavonásának meg nem engedése túlzó mérvű megszorítása volna a felek

¹⁾ V. ö. Plósz Sándor nagyérdekű fejtegetését „A pertársak beismerése”, Jogt. Közl. 1894. évf. 353. l.

²⁾ Budapesti kir. ítélőtábla: „Perbehívás esetén annak, hogy a perbehívott perbehívó védelmét elvállalja, az 1881: LIX. t.-cz. 10. §. szerint csak az a következménye, hogy perbehívott a pert perbehívóval közösen folytatja, de még ez által perbehívott a perbehívó pertársává nem lesz.” Márkus i. m. III. 691. sz.

rendelkezési jogának. Ellenben az ellenfél beleegyezésének hiányában az egyszerű visszavonásnak beismerést erősítő hatályt nem lehet tulajdonítani, mert különben a beismerés elvesztené perjogi jelentőségét s a helyett, hogy mint a bizonyítást kizáró ok a per egyszerűsítését, ellenkezőleg ennek elposványosodását idéznő elő. Másrészt azonban a beismerés visszavonhatatlansága, a mint az a francia jog nyomán előbbi perjogunkban szabály volt (1868: LIV. t.-cz. 164. §., hatályon kívül helyezve a S. E. 219. §-a által), szintén hátrányára szolgál az anyagi igazság gyors és alapos érvényesülésének. Így pl. ha a tévedésből beismerő ezt a körülményt, illetőleg a beismert tény valótlanságát csak perujtással érvényesítheti, akkor ő az ujtott perben hozandó ítéletig a jogerős ítélet minden perjogi következményének ki van téve. A helyes középut az, hogy a beismerés bizonyos feltételek mellett hatálytalanítható, visszavonható legyen. E visszavonhatóságnak jogpolitikai értéke azonban attól függ, milyenek ezek a feltételek.

Ámbár a S. E. 60. §-a a bíróságra bizza annak elbírálását, hogy a körülmények szorgos méltatása alapján ítélje meg, vajjon mily feltételek alatt veszi el a beismerés visszavonás által erejét, annyi bizonyos, hogy a bíróság előtti beismerés a beismert tényállítás valótlanságának, illetőleg a beismert tényállítás ellenkezőjének bebizonyításával egymagában nem veszi el hatályát, mert a beismerés a peres félnek kötelező erejű jogcselekménye, melynek hatályossága nem a beismert tényállítás valóságától, hanem attól függ, hogy a peres fél valóban s komolyan akarta-e ellenfelének valamely tényállítását a perben valóság gyanánt tekinteni. A perképes félnek szándékos akaratkijelentése az, mely a bizonyítást kizárja s nem a beismert tényállítás valóságának feltételezése. A peres félnek jogában áll ellenfelének tényállításait tagadni, vagy valókul elfogadni, de ha egyszer valókul elfogadta és így ellenfelével egyetértően arra kötelezte magát, hogy a beismerés alapján döntessék el a köztük támadt jogvita, akkor a beismerést egymagában azért, mert az a valósággal ellenkezik, visszavonni nem lehet. A peres fél a perben őt megillető rendelkezési jognál fogva és annak határain belül ellenfelének olyan tényállítást is valónak elfogadhatja, melynek valóságáról sem közvetlen, sem közvetett tudomása nincsen, sőt azt is beismerheti, a minek ellenkezőjéről meg van győződve. S az ilyen tényállításnak beismerése is kötelezni fogja a felet, mert ő maga akarta azt, hogy a perben valóságul szerepeljen az, a

minek valósága nem bizonyos, sőt a minek ellenkezőjéről tudja, hogy kétségtelen.

Mindaddig tehát, míg a törvény a bíróság előtti beismerést a szabad akaratelhatározásnak öntudatos és szándékos eredményének tekintí, addig a beismert tényállitás valótlanságának bebizonyítása nem szolgálhat a beismerés hatályos visszavonásának okául.

Ellenben a beismerés hatályosan visszavonható, ha a beismerőt ellenfele megtévesztette. ha a beismerő kényszer alatt állott vagy ha menthető tévedésben volt, mert a megtévesztés, a kényszer és a tévedés egyaránt kizárja azt, hogy az akaratkijelentés a beismerő valódi akaratával megegyezzek ; ilyen megegyezés hiányában pedig jogilag érvényes és kötelező akaratkijelentés nem származhatik, illetőleg az alakilag érvényes akaratkijelentés az akaratelhatározással való meg nem egyezés okából megtámadható.

A beismerés visszavonásának leggyakoribb oka gyanánt a tévedés fog szolgálni, mert az majdnem ki van zárva, hogy a bíróság előtt beismerő kényszer alatt álljon s mert a megtévesztés is ritkábban sikerülhet a bíró előtt, mint peren kívül. A ki azonban beismerését visszavonni akarja, mert tévedésben volt, annak ezt a tévedését bizonyítania is kell. A tévedésnek lényege abban rejlik, hogy illető vagy hamis feltevésre alapította akaratkijelentését vagy egyáltalán nem azt akarta kijelenteni, a mit valóban kijelentett. Mind a két esetben azonban az akaratkijelentés tévedés miatt csak úgy támadható meg, ha az élet általános viszonyainak és az adott eset különös körülményeinek figyelembe vétele mellett megállapítható, hogy az illető a tényállás helyes ismerete mellett a megtámadott akaratkijelentést nem tette volna. Ezek szerint a tévedésből beismerőnek, hogy beismerése erejét veszítse, oly tényeket kell bizonyítania, melyek őt a valódi tényállás felismerésétől visszatartották vagy annak félreismerésére vezették ; e mellett még azt is bizonyítania kell, hogy a tényállás helyes ismerete mellett nem tett volna beismerő nyilatkozatot, vagyis tévedésén felül annak menthetőségét is bizonyítania kell. Természetesen itt is alkalmazandó a S. E. 64. §-a s a bíró a tárgyalás és a bizonyítás egész tartalmának szorgos méltatása alapján ítéli meg, hogy fenforog-e menthető tévedés vagy sem ? S így a bíró adott esetben a tévedés bizonyítására a fél eskü alatti kihallgatását is fogamatba veheti, sőt a konkrét eset körülményeit szem előtt tartva, rendszeres

bizonyítási eljárás nélkül a peres feleknek a tárgyalás során előterjesztett előadásai alapján is megállapíthatja a tévedés fenforgását. Mindenesetre az okok, melyek a bírót a tévedés fenforgásáról meggyőzték, az ítéletben tüzetesen előadandók.

A beismerés visszavonásának hatályosságához szükséges-e a tévedés bizonyításán felül annak bizonyítása is, hogy a beismert tényállítás nem felel meg a valóságnak? ¹⁾ Erre a kérdésre határozott nem-mel felelünk. A S. E. 60. §-a a tévedésen felül a valótlanság bizonyítását kifejezetten nem követeli; a beismerés jogi lényegéből pedig e bizonyításnak követelése nem következik. A beismerés ugyanis, mint már fentebb bizonyítottuk, a bizonyítást feleslegessé tevő akaratkijelentés s így azt kizáró ok és nem bizonyíték; innen ered, hogy a beismerés az ellenkező tényállítás bizonyítása által egymagában nem hatálytalanítható, vagyis a beismerés nem lévén bizonyíték, annak ereje ellenbizonyítékkal le nem rombolható. Viszont azonban, ha a beismerésnek, mint a perben kötelező akaratkijelentésnek előfeltételei hiányzanak, akkor a beismerés hatályát veszti a beismert tényállítás valótlanságának bizonyítása nélkül is. Ha az objectiv jog az akaratkijelentésnek nem tulajdonít joghatályt, akkor a jogilag nem létező eme akaratnyilvánítás által teremtett eredmény, vagyis a beismert tényállítás valósága sem bírhat joghatállyal s a beismerését visszavonó félnek csak felesleges zaklatása volna, tőle azt követelni, hogy beismerése valótlanságát is bizonyítsa. Néhány példa kellően megvilágítja álláspontunk helyességét.

A peres fél az ellene felhozott bizonyítékok sulya alatt ismer be valamely tényállítást és utóbb kiderül, hogy a felhozott bizonyítékok hamisak voltak.

Alperes a több tételből álló kereseti követelésből beismeri, hogy az 5. tétel alatt felszámított árukat megrendelte;

¹⁾ A német birodalmi perrendtartás 263. §-a szerint a bíróság előtti beismerésnek visszavonása csak akkor hatályos, ha a beismerést visszavonó fél bebizonyítja, hogy a beismerés a valósággal ellenkezik és hogy az tévedésből eredt. A törvényszerkesztő bizottság ezt az intézkedést röviden azzal okadatozza, hogy ez a beismerésnek, mint kötelező akaratkijelentésnek jellegéből következik. Ez az álláspont azonban a szövegben mondottak szerint téves s épen nem felel meg a bíróság előtti beismerés most említett jellegének. A német perjogi írók jó része (Canstein, Gaupp, Struckmann-Koch, Seuffert, Planck, Wach) a 263. §. rendelkezéseit tulságos szigorúnak s a beismerés jogi jellegével nem összhangzóknak tekinti. A magyar törvény a helyesebb utat választotta. Ime ez is egy példa arra, hogy a sommás eljárásról szóló 1898: XVIII. t.-cz. nem a német perrendtartás másolata.

valójában azonban a 4. tétel alattiakra vonatkozólag akarta ezt a beismerést tenni és e tekintetben való tévedését bizonyítja is.

Felperes beismeri, hogy alperes az állított részfizetést teljesítette, de utóbb bebizonyítja, hogy tévedett, mert ez a fizetés alperes más tartozására történt.

Ha ilyen és hasonló esetekben a tévedés bebizonyításán felül, a beismert tényállítás valótlanságának bizonyítása is követeltetnék és a beismerés visszavonásának hatálya ettől tételnék függővé, úgy a törvénynek indokolatlan szigora valószínűleg azt eredményezné, hogy a bíró a S. E. 64. §-ában nyert jogánál fogva igen gyakran bebizonyítottanak találná a beismert tényállítás valótlanságát egyszerűen a tárgyalás teljéből nyert benyomás vagy legfeljebb a S. E. 95. és 96. §-ai alkalmazásával a félnek eskü alatti kihallgatása alapján.¹⁾

A joggyakorlatnak ez a valószínű fejlődése azonban csak a felebbezések szaporodását eredményezné, mert a pervesztes félnek hálás thema volna a felett allegálni, hogy a bíró nem helyesen alkalmazta a 64. §-t, vagy hogy a 96. §. ellenére eskette meg vallomására az egyik vagy másik felet. Ép azért nem lehet eléggé méltányolni sommás törvényünk alkotójának bölcsességét, hogy kiváló gyakorlati érzékkel elkerülte azt a veszélyt, a melybe a német perrendtartás szerkesztői az elmélet eltévelyedése folytán jutottak.

A beismerés megtételére, valamint annak visszavonására egyaránt jogosult a perképes fél s annak meghatalmazottja, ha csak a meghatalmazás más intézkedést nem tartalmaz. Az ügyvédi képviselő esetében a jelenlevő fél az ügyvéd által tett beismerést hatálytalaníthatja, ha azt nyomban visszavonja. (1874: XXXIV. t.-cz. 62. §.) A beismerés visszavonásának hatályosságát tehát az a körülmény nem érinti, hogy a beismerést maga a fél, a visszavonást annak meghatalmazottja vagy megfordítva eszközölte; sőt a jogutód is, a menyiben a magánjogi szabályok szerint a jogelőd vagyoni jogi személyiségének folytatója, jogelődjének beismerését egyéb kellékek fenforgása esetén hatályosan visszavonhatja.

A bíróság előtti elismerést a bíróság előtti beismeréstől az által akarja a sommás eljárásról szóló törvény mi-

¹⁾ Gaupp, Seuffert, Struckmann-Koch a német birodalmi perrendtartáshoz írt kommentárjaikban tényleg ezt az álláspontot foglalják el a valótlanság bizonyítására vonatkozólag és utalnak az ezen irányban fejlődő joggyakorlatra.

niszteri indokolása megkülönböztetni, hogy az utóbbit tény-beismerésnek, az előbbit jogelismerésnek nevezi. Ez a megkülönböztetés azonban nem egészen határozott s a két fogalom összezavarására adhat okot, mert a mint fentebb láttuk, a beismerés nem pusztán természeti tényre, hanem jogviszonyt alkotó tényre vagy tényekre is vonatkozhatik, úgy annyira, hogy a gyakorlatban legtöbbször maga a jogviszony képezi a beismerés tárgyát s nem az ezt alapító tények egyenként. Pl. beismerem, hogy adásvevést kötöttem, munkabéri szerződést vállaltam stb. Azonban ilyen esetekben még sem lehet a S. E. 104. §-a szerinti elismerésről beszélni, habár a peres fél nyilatkozatával valamely jogot helyez vitán kívül.

A bíróság előtti beismerés és elismerés közti lényeges különbség voltaképpen abban rejlik, hogy a beismerés nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a beismerő fél a perben továbbra is támadólag vagy védekezőleg fellépjen, ellenben az elismerés által a fél azt jelenti ki, hogy a mit tőle követelnek, azzal tartozik, illetőleg, hogy a mit ellenfelétől követel, az őt meg nem illeti. A felperes, a ki alperes egyik-másik tényállítást valónak elfogadja, ezzel még nem mond le kereseti követeléséről és az alperes, a ki felperesnek kereseti előadását beismeri, ezzel még nem adta fel jogát, hogy a fizetés, olengedés, beszámítás, elévülés stb. kifogásával ne élhessen. Ha azonban felperes kereseti követeléséről lemond, vagy ha alperes kijelenti, hogy a kereseti követeléssel tartozik, akkor a lemondott, illetőleg valónak elfogadott követelés tekintetében további jogvitának nincs helye és a bíróság az ellenfél kérelmére ítéletet tartozik hozni. A bíróság előtti beismerés és elismerés tehát tárgyára és hatályára nézve egymástól lényegesen eltér. A bíróság előtti beismerés tárgya az ellenfél valamely tényállítása, az elismerés tárgya maga a kereseti követelés. A bíróság előtti beismerésnek az a hatálya, hogy valamelyik peres fél tényállítása a beismerővel szemben a bíróság által a perben valónak elfogadandó, más perben azonban ez a beismerés nem szerepel mint bizonyítást kizáró ok, hanem csak bizonyítékul szolgálhat, melynek bizonyító erejét a bíróság a S. E. 64. §-ának megfelelően szabadon mérlegelheti; ellenben a bíróság előtti elismerés a kereseti követelés valóságát vagy valótlanságát állapítja meg s ha az elismerés alapján jogerős ítélet hozatik, az elismerés tárgya a res iudicata erejével ruháztatik fel: az elutasított, illetőleg megítélt

követelés a peres felek között többé jogvita tárgyát nem képezheti.

A most mondottakból az is kitetszik, hogy felperesnek a kereseti követelésről a S. E. 104. §-a szerint egészben vagy részben való lemondása lényegében megegyezik az 1868 : LIV. t.-cz. 70. §-ában szabályozott és a rendes eljárásban ma is érvényes perletétellel. A perletétel is, ha annak alapján a bíróság ítéletet hozott, a beperesített, de letett jog tekintetében a kereseti kérelem határai közt res iudicata-t eredményez. Ugyancsak a most mondottakból az is következik, hogy a S. E. 104. §-a az 1868 : LIV. t.-cz. 69. §-ának a sommás eljárásban való alkalmazását nem zárja ki. (S. E. 13. §.)

A bíróság előtti elismerés érvényességéhez azonban megkívántatik: 1. hogy az elismerő fél perképeséssel birjon; 2. hogy az elismerés a kereseti követelésre vonatkozzék s pedig vagy egészben, vagy ha a kereseti követelés az anyagi jog szerint osztható, legalább részben; 3. hogy a kereseti követelés ne alapuljon oly tényállításokon, melyeknek valóságát a bíróság hivatalból köteles vizsgálni; 4. hogy az elismerés a szóbeli tárgyaláson vagy a megkeresett bíró előtt történjék.

A fél perképeségére vonatkozólag a beismerésnél elmondottak itt is alkalmazásba jönnek. A ki a perben érvényesen nem cselekedhetik, az a pert a kereseti követelés elismerésével érvényesen be sem fejezheti. A perképeség tehát az elismerés érvényességének első kelléke.

A második kelléket illetőleg fontos annak megállapítása, mit értünk kereseti követelés alatt, mert a helyes fogalom-meghatározástól függ, hogy adott esetben az elismerést a beismeréstől megkülönböztethessük és a jogviszony létezésének valóságul elfogadását ne tekintsük a kereseti követelés elismerésének.

E tekintetben kiinduló pontul szolgálhat a per célja. Pernek, jogvitának akkor van helye, ha az alanyi és tárgyi jog között az összhang hiányzik, vagyis ha a jogosultnak nincs meg az, a mi őt joga alapján törvény szerint megilleti. A törvény pedig két irányban gondoskodik arról, hogy az alanyi és tárgyi jog közt jelentkezhető disharmonia megszűnjék: a jog fennállása idejében módot nyújt a jogosultnak arra, hogy a kötelezettnek magatartása által bizonytalanná vált jogot ebből a helyzetből kiemelhesse és bírói ítélettel annak létezését kétségtelenné tehesse, (praeiudiciális kereset); a mikor

pedig a jognak a megvalósulás stádiumába kell lépnie, de a kötelezett kötelezettségének különféleségéhez képest valaminek teljesítését, abbanhagyását vagy elismerését elmulasztja, akkor a törvény lehetővé teszi a jogosultnak, hogy a teljesítést, abbanhagyást vagy elismerést kikényszeríthesse (*condemnatorius kereset*). Már most felperes akár megállapítás, akár teljesítés¹⁾ iránt perel, mindegyik esetben olyan jogi előnyt kíván elnyerni, mely őt a per tárgyává tett joga alapján megilleti, de a melyhez alperes magatartása folytán per nélkül nem juthat. A kereseti követelés tehát az a jogi előny, melyet felperes a közte és alperes közt peressé vált jog alapján alperes ellenében a bíróság ítélete által elnyerni törekszik. Ez az előny azonban csak akkor illeti meg felperest, ha ahhoz való joga van; ha tehát alperes, a ki ellenében ezt az előnyt per útján kikényszeríteni akarjuk, elismeri, hogy felperest a kereseti követelés megilleti, akkor ezzel a nyilatkozattal a kereseti követelés alapjául szolgáló jogot is elismerte, mert jog nélkül nincs követelés. Ha felperes alperestől 100 frt lejárt kölcsönösszegnek megfizetését követeli s alperes elismeri, hogy ezzel az összeggel tartozik, akkor azt is elismeri, hogy a 100 frt összeget felperestől annak idején kölcsönkapta s hogy ennek a kölcsönösszegnek fizetési határideje már lejárt. Innen van az, hogy a kereseti követelés alperes által való elismerése által a per ítélethozatalra megéri, mert ezen elismerés által a peres felek közti vitás jog kétségtelenné vált s a jogvitára többé szükség nincs.

Ellenben a kereseti követelés alapjául szolgáló jognak, felperes és alperes közt fenforgó és a keresettel peressé tett jogviszonynak — valóul elfogadása még nem egyértelmű a kereseti követelés elfogadásával.

A mint fentebb röviden vázoltuk, az alanyi jognak csak két oly stádiuma van, a mikor a jogosult nem bír azal, a mi joga alapján őt megilleti, a mikor tehát a bírói védelmet igénybe veheti és keresetileg érvényesítheti követe-

¹⁾ A teljesítés itt tágabb értelemben veendő s mint ilyen magában foglalja az abbanhagyást és az elismerést is, mely a megállapítástól élesen megkülönböztetendő, mert a jog létezésének vagy nem létezésének megállapítása iránt indított perben hozott ítélet mint bírói *declaratio* nem lehet végrehajtható közokirat (1881: LX. t-cz. 1. §), ellenben az elismerés iránt indított perben hozott ítélet mint *condemnatio* végrehajtásra is alkalmas Pl. jelzálogjog megszüntének elismerése iránt indított törlési perben hozott ítélet alapján a jelzálogjog kitörlése végrehajtás útján bekebelezhető.

lését. Ezen a két eshetőségen kívül azonban a jogosult jogának teljes birtokában van s nincs szüksége bírói védelemre, ennél fogva nincs is joga kereset indítására. Nem lévén azonban kereset, kereseti követelésről sem lehet szólni. Ha tehát alperes a per tárgyává¹⁾ tett jogot létező gyanánt elfogadja, de a kereseti követelés ellen kifogást emel, vagyis más szóval, ha alperes felperesnek jogát ugyan elismeri, de kétségbe vonja azt, hogy felperes e jog alapján ő ellenében valamely jogi előnynek — megállapításnak vagy teljesítésnek — megítélését követelhesse, akkor a S. E. 104. §-a szerinti elismerésről szólni nem lehet. Így pl. ha alperes elismeri, hogy felperesnek 100 frttal tartozik, de viszont eladja, hogy felperesen is van 100 frt lejárt követelése, melyet beszámítani kíván az elismert felperesi követelésbe, akkor nem lehet szó a kereseti követelésnek elismeréséről, mert alperes voltaképpen a mellett, hogy a kereseti követelés alapjául szolgáló jogviszony létrejöttét beismerte, azt a kifogást emelte, hogy a felperesi követelés beszámítás által megszűnt. Ily esetben tehát felperes a S. E. 104. §-a alapján nem is kérhet az elismerés alapján ítéletet. Ha azonban a bíróság a S. E. 106. §-a alapján a beszámítási kifogásnak külön peruttra való utasítását helyén

¹⁾ A kereset tárgya és a kereseti követelés két különböző fogalom. E tekintetben a következőkre utalunk: A S. E. 15. §-a előírja, hogy a keresetnek a bíróság és a felek megjelölésén kívül tartalmaznia kell az ügy megjelölését a tények előadásával, a melyekből felperes követelését származtatja és ezek bizonyítékaival, ugyancsak a kereseti kérelmet. Ámde a tények megjelölése nem egyéb, mint annak a jognak individualizálása, melyből a kereseti követelés ered. A jog ugyanis — értve alatta az anyagi jogot — az által keletkezik, változik és enyészik el, hogy időben és térben jelentkező és érkeink alá eső oly események állanak elő, a melyeket a tárgyi jog — a törvény, a jogszabály — jogot keletkeztető, változtató vagy megszüntető erővel ruházott fel. E tények lehetnek emberi cselekmények és természeti események. Így pl. a tárgyi jog az adóvevő szerződés létrejöttét az adás-vevés tárgya és a vételár összege felett való megegyezéshez köti; az adás-vevésre hivatkozó félnek tehát állítani és szükség esetén bizonyítani kell, hogy közte és szerződő társa között oly kijelentések történtek, melyek az adás-vevés tárgya s vételára felett való megegyező akaratot juttatták kifejezésre.

A per ezek szerint a jogalapító, jogváltoztató és megszüntető tények létezése vagy nem létezése felett folyván, végeredményében azt tárgyalja, hogy az ezen tényeknek okozata és eredménye: a jog létrejött-e vagy nem, megszűnt-e vagy sem. A keresetnek s ezáltal a pernek tárgya tehát a felperes által állított jog, mely ha abban a stadiumban van, hogy bírói védelemre szorul, a megállapításra vagy teljesítésre irányuló követelést eredményezi.

valónak találná, akkor alperes elmarasztalható, de nem a kereseti követelésnek elismerése miatt, hanem mert a követelés alapjául szolgáló tényállításokat beismerte s mert a követelésnek megszűntét a S. E. 106. §-ának különleges rendelkezése folytán a per során nem bizonyíthatta.

Ha a kereseti követelés osztható, akkor e követelésnek részben való elismerése is helyt foglalhat s ha felperes követeléséről részben lemond, vagy alperes a kereseti követelést részben elismeri, a bíróság az ellenfél kérelmére az elismerés vagy lemondás értelmében részítéletet tartozik hozni. (S. E. 104. §.) A kereseti követelés osztható: ha az a jogi előny, melyet felperes keresetével elnyerni törekszik, értékének csökkenése nélkül, számszerű hányadokra felosztható. Így pl. a keresetnél kevesebb készpénzbeli követelésnek elismerése nem egyéb, mint a kereseti követelésnek részben való elismerése, mert a készpénz követelés értékének csökkenése nélkül felosztható; ellenben ha alperes a szekérátjárást követelő felperessel szemben a gyalogut szolgálmi jogát elismeri, ámbár a szekérátjárási szolgálmi joga magában foglalja a gyalogut szolgálmat is.¹⁾ ez esetben a kereseti követelésnek részben való elismeréséről nem szólhatunk, mert itt alperes más jogot fogadván el valónak, más jog alapján jelentvén ki magát kötelezettnek, mint a mily jog alapján felperes támasztotta keresetét. voltaképp tagadja a kereseti követelést.²⁾

Ugyanezen elvek szerint oldandó meg az a kérdés, hogy pertársaság esetén egy vagy több, de nem valamennyi pertársnak elismerése a kereseti követelés részben való elismerésének tekintessék-e vagy sem? Ha a kereseti követelés a pertársak közt osztható, vagyis, ha a pertárs elismerése által a kereseti követelésnek valamely számszerű hányada válik kétségtelenné, akkor a pertárs elismerése a S. E. 104. §-ának hatálya alá esik; ellenben ha a kereseti követelés a pertársak közt hányadszerűleg (quantitative) fel nem osztható, akkor a kereseti követelésnek az egyik pertárs részéről való elismerése egyáltalán nem képez elismerést, mert hiányzik nála az elismerés tárgya felett való szabad rendelkezés. Így pl. ha öt

¹⁾ Márkus i. m. I. kiad. I. kötet 76. l.

²⁾ Ez okból felperes — ha alperes ellenzi — a S. E. 81. §. 2. pontjára való hivatkozással nem is szállíthatja le kereseti követelését és nem követelheti a szekérátjárási helyett a gyalogut szolgálmi jogát, mert ezt csak a keresettel érvényesített jog megváltoztatása nélkül teheti; már pedig itt a kevesebbnek követelése nem ugyanazon joggal alapszik.

közös osztatlan állapotban birtokló tulajdonostárostól az átjárás telki szolgálmanak elismerését követelem s az egyik e követelésemet elismeri, a többi négy azonban keresetem ellen védekezik, akkor ez az elismerés nem lehet a kereseti követelésnek részben való elismerése, mert ez a követelés az alperestársak közt fel nem osztható. A kereseti követelésnek ilyen elfogadása azonban még sincs minden jelentőség nélkül, mert az oly okot képez, melyet a bíróság a S. E. 64. §-a alapján mérlegelés alá vonni köteles s a mely esetleg a bíróságban a kereseti követelés valódisága iránt keletkezett meggyőződésnek előidézését elősegítette; mindazáltal elismerésnek nem tekinthető.

Itt van helye ama kérdés felvetésének is, hogy a bíróság köteles-e a S. E. 104. §-a értelmében felperes kérelmére részítéletet hozni, ha az alperestársak közül egy vagy több, de nem valamennyi a kereseti követelést akár egészben, akár részben elismeri és ha a kereseti követelés ezen elismerés mértéke szerint osztható? E kérdés felvetésére a S. E. 104. §-ának szerkezete ad okot, mert e §. csak alperesről szól, „ha alperes a peres követelést egészben vagy részben elismeri stb.”; de nem emlékszik meg a most felvetett esetről, a melynek gyakorlati jelentősége éppen abban rejlik, hogy a bíróság ily esetben köteles legyen felperes kérelmére részítéletet hozni. Ilyen eset előfordul, ha felperes több egyetemleges adóstársat beperel és egynémelyik a kereseti követelést elismeri, vagy ha több adóstárs pro parte felelős a kereseti követelésért s némelyik adóstárs résztartozását a perben elismeri.

Annyi kétségtelen, hogy a S. E. 103. §-a alapján részítélet hozható, mert az ilyen elismerés által a kereseti követelésnek egy része alkalmassá vált a végeldöntésre; de mert ez a törvényszakasz a részítélet hozatalát a bíróság belátására bizza, nem lehet kielégítő intézkedés arra az esetre, a mikor a félnek jogában áll ellenfele elismerése alapján a jogvitát legalább részben ítélettel befejeztetni. A kérdés tehát az, megilleti e felperest az adott esetben ily jog vagy sem? A S. E. 104. §-ának betű szerint való magyarázata az utóbbi irányban döntené el a kérdést. Ámde scire leges non hoc est verba carum tenere, sed vim ac potestatem; a törvényhozó a 104. §. rendelkezéseit nem akarhatta egy felperesre és egy alperesre vonatkoztatni, a minthogy a S. E. 9., 10., 11., 14., 16., 26., 27., 31., 51. stb. §-ai is nemcsak akkor nyernek alkalmazást, ha egy felperes és egy alperes szerepel. A S. E. 104. §-át létre-

hozó legis ratio is ellene mond a betű szerinti szűkkeblű törvényt magyarázatnak. A részítéletnek az a jogpolitikai célja, hogy egyszerűsítse a tárgyalást, hogy a nyertes félnek lehetővé tegye jogának mielőbbi érvényre juthatását. A részítéletnek a bíróság előtti elismerés esetében kötelező volta pedig abban találja okát, hogy az elismeréssel a jogvita be van fejezve és hogy semmi ok sem forog fenn arra nézve, hogy az így elintézett jogvita bírói ítélettel minden kétségen kívül ne helyeztessék és ezáltal alperes elismerése esetében felperes számára végrehajtási jogczim ne teremtsék. Mindez az ok akkor is fenforog, ha alperesi pertársaság esetén egynémelyik alperestárs elismerése alapján hozandó ítélet. Ennek folytán az a véleményünk, hogy a felvetett kérdésre igen-nel kell válaszolni.

Ha a kereseti követelés oly tényállításokon alapszik, melyeknek valóságát a bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia, akkor a kereseti követelésnek alperes részéről egészben vagy részben való elismerése nem bírhat a bíróság előtti elismerésnek fentebb ecsetelt hatályával. S ez természetes is. Ha a peres fél a kereseti követelés alapjául szolgáló tényállítások tekintetében sem bír azzal a joggal, hogy azokat valókul elfogadhassa, úgy annál kevésbé illeti meg őt az a jog, hogy az ily tényeken alapuló kereseti követelést fogadhassa el valónak. Innen van az, hogy még a kereseti követelésről való lemondás esetében is, ha valamely hivatalból figyelembe veendő perelfeltétel hiányzik, érdemleges ítélet helyett permegszüntető, (S. E. 28. §.) esetleg az eljárást félbeszakító (S. E. 8. §.) végzés hozandó. Ha a per a S. E. 28. §-ának rendelkezéséhez képest megszűnik, akkor természetesen a kereseti követelésről való lemondás, vagy annak elismerése is hatályát veszíti, mert ha nincs per, nincs kereset, nincs kereseti követelés s így hiányzik az elismerés tárgya. Ez azonban nem zárja ki azt a körülményt, hogy a bíróság egy más perben ezt az elismerést, ha a felek azt a per anyagának alkotó részévé tették, a S. E. 64. §-a alapján mérlegelése alá ne vonja.

A bíróság előtti elismerés fogalmi meghatározásába is felvettük és kellékei közt is felsoroltuk, hogy annak a szóbeli tárgyaláson vagy a megkeresett bíró előtt kell történnie. A S. E. 104. §-ába ez a kellék kifejezetten nincs belefoglalva, azonban ennek szükségessége önként folyik a sommás eljárás alapvető elvéből, a szóbeliségből, mely szerint a bíróság csak a tárgyalás és bizonyítás során felmerült anyag alapján döntheti el a jogvitát; csak a feleknek a tárgyaláson, illetőleg a

megkeresett bíró előtt tartott szóbeli előadására lehet figyelemmel, a feleknek peren kívüli nyilatkozatait csak akkor méltathatja, ha e nyilatkozatra a felek valamelyike a perben hivatkozik. De következik a S. E. 48. §. 2. pontjából is, mely az elismerést külön felemlíti, mint a jegyzőkönyvbe felveendő tárgyat. (V. ö. S. E. 160. §.)

A bíróság előtti elismerés hatályát visszavonással lerontani nem lehet. Az elismerés, mint kötelezettséget alapító vagy megszüntető akaratkijelentés csak az ilyenmű akaratkijelentések érvénytelenítésére fennálló magánjogi szabályok szerint támadható meg. E szabályokról a második részben fogunk szólni. Ha az elismerés alapján a bíróság az ellenfél kérelmére végítéletet, illetőleg részítéletet hozott, akkor természetesen az elismerés az alább kifejtendő jogelvek szerint csak az újított perben támadható meg, addig azonban, míg az ellenfél ilyen kérelmet elő nem terjeszt, a megtámadásnak, illetőleg az elismerés érvénytelenítésének ugyanazon perben is helye van. Sőt, ha az ellenfél nyomban az elismerés után nem kér ítéletet, úgy az elismerő fél a per további folyamában az elismerés után felmerült kifogásokat is előterjesztheti s a bíróság azokat ítélelhozatalnál figyelembe venni köteles.

II.

A bíróságon kívüli beismerés alatt mindaz a beismerés értendő, mely nem a szóbeli tárgyaláson vagy a megkeresett bíró előtt, illetőleg a rendes eljárásra való tekintettel nem a folyamathban levő pernek perirataiban történt. Ez okból a bíróságon kívüli beismerés helyesebben peren kívüli beismerésnek volna nevezendő, mivel az a nagy különbség, mely e két beismerés közt létezik, épen abban leli okát, hogy az előbbi fejezetben tárgyalt beismerés a perben keletkezik s ezáltal mint a félnek rendelkezése, kötelező erővel hat a perben a félre s bíróságra egyaránt; ellenben a bíróságon kívüli beismerés vagy már a per keletkezése előtt létrejött, vagy a per folyamata alatt, de annak keretén kívül keletkezik, mint egyszerű tudomás kijelentés, mely tehát ebből folyólag csak mint bizonyító ok szerepelhet a perben. Innen van az, hogy ugyanazon felek közt folyó más perben, tehát bíróság előtt tett beismerés csak bíróságon kívüli beismerést képez. A bíróságon kívüli beismerés tehát valamely tény valóságáról tett peren kívüli nyilatkozat, mely alkalmas a bíróságot a beismert tényállítás valóságáról meggyőzni, illetőleg alkalmas e meggyőződés előidé-

zését elősegíteni. E fogalom meghatározás szerint a bíróságon kívüli beismerés bizonyító okot képez,¹⁾ melynek bizonyító erejét a bíróság a S. E. 64. §-ának rendelkezései szerint bírálja meg. Annak alapja, hogy a bíróságon kívüli beismerés bizonyítékul szolgálhat, abban rejlik, hogy szándékosan nem szoktunk olyasmit valónak elfogadni, a mi hátrányunkra szolgál s a miről tudjuk, hogy a valósággal ellenkezik. Az általános tapasztalásból meritett ez a valószínűség az, mely lehetővé teszi, hogy a bíró a félnek maga ellen való bizonyosságát (testimonium proprium) a vitás tényállás megállapításánál bizonyítékul elfogadhassa, s azt kutatva, hogy az ellenfél által bizonyító ok gyanánt felhozott bíróságon kívüli beismerés valóban valamely tényállításnak valóságul elfogadását tartalmazza-e, ezt meggyőződésének megalkotásánál okul felhasználhassa.

A bíróságon kívüli beismerésnek ez az alapja egyszerűsmind annak kellékeit is megállapítja. Valamely tény valóságáról peren kívül tett nyilatkozat csak akkor fog bíróságon kívüli beismerésnek tekintetni és csak akkor fog a perben bizonyító erővel birni, ha azt a beismerő komolyan, azzal a tudattal teszi, hogy a valóságot, az igazat mondja meg (animus confitendi) s ha ez az igaznak, valóságnak beismert tény a beismerőre nézve hátrányos.

Az utóbbi kellék azért szükséges, mert ha a peren kívül beismert tény a beismerőre nézve előnyös, akkor mindig kétséges az, vajjon a beismerés abból az okból történt-e, mert igazat akart mondani, vagy abból az okból-e, mert a beismerés előnyére szolgál? Ily esetben pedig a beismerés okának a perben való kutatása és bírálata sokkal több hátránnyal járna, mint a mennyi előnyt biztosít a bíróságon kívüli beismerés, mint a bírói meggyőződés elősegítésére alkalmas ok. Ellenben, ha valaki a maga hátrányára ismer be valamit, akkor a bíróságnak csak azt kell vizsgálnia, hogy a beismerő komolyan, tudatosan nyilatkozott-e s ha igen, e nyilatkozat bizonyító erejét már ez okból meggyőződésének alkotásánál fontolóra veheti, a beismerőre hárulván ama teher, hogy ilyen beismerésének erejét ellenbizonyítással lerontsa. — Ha a bíróságon kívüli beismerés előnyös és hátrányos tényállításokat foglal magában, akkor beismerés csak a beismerőre hátrányos tényállítások tekintetében létezik. Pl. alperes peren kívül beismerte, hogy felperesnek

¹⁾ V. ö. a 4. lapon mondottakat.

100 frttal tartozott, de már e tartozását megfizette. A mennyiben az adott eset körülményei alapján valóban megállapítható, hogy a bíróságon kívüli beismerés fentebb említett kellékei fenforognak, annyiban alperesnek ez a nyilatkozata bizonyítékul szolgál arra nézve, hogy a peres felek közt a keresetben érvényesített kölcsön-szerződés létrejött. Az természetesen más kérdés, hogy az ily nyilatkozat megtételével alperes be akarta-e ismerni a vitatott kölcsön létrejöttét; ha erről felperes a bíróságot meggyőzni nem tudja, akkor nem is lehet szólni bíróságon kívüli beismerésről.

A mi az első kelléket illeti, annak megállapítására, hogy a beismerő komolyan azzal a tudattal, hogy igazat mondjon, nyilatkozott-e, nem lehet általános szabályokat alkalmazni. Ezen kellék fenforgásának megállapítása ténykérdés és az adott eset körülményeitől függ, vajjon meg volt-e az animus confitendi, avagy sem. Annyi azonban bizonyos, hogy az igazmondás szándékának hiányában nincs bíróságon kívüli beismerés, vagyis a peres félnek peren kívül valamely tényállítás valósága tekintetében tett nyilatkozata ezen szándék hiányában nem képez a perben bizonyító okot.

A bíróságon kívüli beismerés bizonyító okot képezvén, melynek bizonyító erejét a bíróság van hivatva mérlegelni nem szükséges, hogy a beismerő perképességgel bírjon. Mindenesetre azonban szükséges, hogy felismerni képes legyen beismerésének jelentőségét, vagyis hogy annak tudatával birjon, miként valaminek valóságáról tesz maga ellen tanuságtételt. Innen van, hogy a perképességgel nem bíró félnek pl. a kiskorúnak bíróságon kívüli beismerése a perben bizonyítékul felhasználható. Nagyon téves azonban ebből arra következtetni, hogy a nem perképes félnek a perben tett beismerése bíróságon kívüli beismerést képez és mint ilyen bizonyítékul szolgál. A bíróságon kívüli beismerés peren kívüli nyilatkozat, a mely a fentiek szerint azért bír a bíróság által mérlegelendő bizonyító erővel, mert a félnek maga ellen való tanuságtételét képezi; ellenben a nem perképes félnek bíróság előtti beismerése, amár a perképesség hiánya miatt bizonyítást kizáró okul nem szolgálhat, mégis a tárgyalás tartalmának egyik alkotó részét képezi s már ezért s csakis ezért esik a bírói iudicium alá. Ugyanez áll arra az esetre, ha a fél a bíróság előtt ellenfelének oly tényállításait beismeri, a melyeknek valóságát a bíróság hivatalból köteles vizsgálni. A félnek beismerése ebben az esetben sem zárja ki a bizonyítást, de a bíróság azért ezt a

beismerést ítélkezésénél felhasználhatja, illetőleg a S. E. 64 §-a alapján köteles arra figyelemmel lenni, nem azért, mert ez a perbeli nyilatkozat bíróságon kívüli beismerést képez, hanem, mert az a per anyagának egyik része. A bíróság a S. E. 64. §-ában körülírt kötelezettségének, hogy valamely tényállítás valóságát vagy valótlanságát a tárgyalás és bizonyítás egész tartalmának szorgos méltatása alapján ítélje meg, csak úgy felel meg teljesen, ha a nem perképes félnek a perben valamely tényállítás valóságáról tett nyilatkozatát is elbírálás tárgyává teszi.

A bíróságon kívüli beismerés tárgya minden oly tényállítás, mely valósága esetén alkalmas a beismerő ellenfelének a perben bizonyítékuul szolgálni. A bíróságon kívüli beismerés tárgya tehát egy vagy több, jogalapító, jogváltoztató vagy jogszüntető tényállítás; ebből folyólag e beismerés tárgya lehet valamely jogviszony is, a mennyiben ez a beismerés többre nem terjed, mint hogy ez a jogviszony létrejött, megváltozott vagy megszűnt. Ha azonban a bíróságon kívüli beismerés e jogviszonyból eredő tartozás beismerésére is kiterjed, akkor az már többé nem egyszerű bizonyító ok, hanem kötelmet létesítő, változtató vagy megszüntető jogügylet. Ez a jogügylet azután már önálló kötelmi alapot képez s többé nem bíróságon kívüli beismerés, hanem elismerési szerződés. Erről alantabb bővebben.

A bíróságon kívüli beismerés érvényességéhez nem kívántatik meg annak az ellenfél részéről való elfogadása, minek folytán nem szükséges annak az ellenfél jelenlétében történnie. A bíróságon kívüli beismerés nem szerződés, a melylyel a felek jövődöbéli eshetőségre való tekintettel bizonyítékaik biztosításáról gondoskodnak, hanem a félnek egyoldalú nyilatkozata valamely tényállítás valóságáról, a mely, ha felhozzák, azért válik a perben bizonyító okká, mivel az ily nyilatkozat mellett a valóság vélelme harczol. A bíróságon kívüli beismerésnek ez a jelentősége nem zárja ugyan ki, hogy az ne az ellenfél jelenlétében s ne azzal a szándékkal történjék, hogy ez a beismerés esetleg bekövetkezhető perben bizonyítékuul szolgáljon, pl. a hitelezőnek adósa jelenlétében tett az a nyilatkozata, hogy ez utóbbi tartozásának eleget tett; de azért a nem ily alakban nyilvánuló bíróságon kívüli beismerés is az marad. Mindenesetre nagyobb bizonyító ereje van az ellenfél jelenlétében tett beismerésnek; ámde ez a nyilvánulási mód csak a bizonyító erőre bir befolyással s nem zárja ki fo-

galmilag annak lehetőségét, hogy a félnek egyoldalú nyilatkozata is bizonyító okot ne képezzen.¹⁾

A bíróságon kívüli beismerés történhetik élőszóval vagy írásban, de sohasem hallgatólagosan vagy az u. n. konkludens cselekmények által. A konkludens tények, valamint a félnek hallgatása, a mikor érdekében vagy kötelességében állana nyilatkozni, okul szolgálhatnak arra, hogy a bíróságban valamely tény valósága vagy valótlansága tekintetében meggyőződés keletkezzék s azért e körülményeknek a perben előadása és szükség esetén bizonyítása az azokra hivatkozó félnek érdekében állhat, de ebből még nem következik, hogy e körülmények bíróságon kívüli beismerést képeznek. A hasonlóság köztük az, hogy az egyik is, másik is bizonyító okot képez, a különbség azonban köztük az, hogy az egyik a félnek valamely tényállítás felett való peren kívüli kifejezett nyilatkozata, a másik pedig a félnek csak következtetésre alkalmas cselekménye. A konkludens cselekmények a bizonyítékok szabad mérlegelése és a tárgyalás meg a bizonyítás egész tartalmának szorgos méltatása mellett nagy jelentőséggel, sokszor kiváló fontossággal bírnak ugyan pl. az okiratnak

¹⁾ Canstein „Anerkennung und Geständniss“ című monografiájában (Busch: Zeitschrift für deutschen Civilprocess. I. Jahrgang) a bíróságon kívüli beismerésnek két nemét különbözteti meg, u. m. a bizonyítékot pótló rendelkező beismerést (Beweissurrogat, dispositives Geständniss) és a bizonyító okot képező beismerést (materiellles Geständniss). Az elsőnek feltétele a szövegben felsorolt feltételeken felül a beismerő cselekvőképessége s az ellenfélnek jelenléte vagy a beismerésnek azzal írásban való közlése. A fél ezen beismerésével ellenfelét a perbeli bizonyítási teheről akarja felmenteni; ép azért az ilyen bíróságon kívüli beismerés ugyan hat, mint a bíróság előtti beismerés, vagyis kizárja a beismert tényállításnak a perben való vitatását. A beismerőt és a bíróságot egyaránt köti ez a beismerés s ha a fél a beismerés megtámadásáról kifejezetten lemond, még ellenbizonyítással sem élhet, hanem csak az animus confitendi hiánya miatt emelhet kifogást pl. mivel tévedés, tév. sztés, kényszer forgott fenn, avagy hiányzott a beismerő cselekvőképessége stb. A beismerés második neve ugyanazonos a szövegben tárgyalt beismeréssel. Canstein-nak ez a felosztása véleményünk szerint nem bír elvi jogosultsággal és a bíróságon kívüli beismerés és elismerés közti különbségnek téves elhatárolásán alapszik. A felek ugyanis a bíróságnak abbéli joga felett, hogy a perben felhozott bizonyítékokat, a meny nyiban törvényes bizonyítási szabály előírva nincs, szabadon mérlegelhesse, nem rendelkezhetnek; semmiféle szerződéssel vagy nyilatkozattal a szabad mérlegelés elve a felek önkényének ki nem szolgáltatható, a bírói meggyőződés alakulásának logikai processusa meg nem zavarható. A bíróságot nem kényszeríthetjük azt valónak elfogadni, a minek valóságáról meg nem győződött. A Canstein-féle theoria arra vezetne, hogy a kötelező törvényes bizonyítás helyébe a fakultatív lépne s a mit nyertünk a vámon, azt elvesz-

széttépése, keresztülhuzása, az áru visszavétele, azonban mégsem tartalmazza annak kijelentését, hogy valamely tényállítás való, hanem csak annak valóságára engednek következtetni. A bíróságon kívüli beismerés azért bizonyítja kisebb-nagyobb erővel valamely tényállítás valóságát, mert a beismerő ezt a reá nézve hátrányos tényállítást valónak kijelentette; a konkludens cselekményekből azért lehet következtetni valamely tényállítás valóságára, mert az élet rendes viszonyai közepette az ily cselekményeket csak oly körülmények közt követjük el, a mely körülmények létezését az azokra hivatkozó fél éppen e cselekményekkel bizonyítani iparkodik.

A bíróságon kívüli beismerésnek mint önmaga ellen való

tenénk a réven. Canstein ugyan azt mondja, hogy a rendelkező beismerést az anyagi magánjog szabályozza s hivatkozik a német bírodalmi perrendtartást életbe léptető törvénynek 16. §-ára, mely a S. E. 64. §-ának 2. bekezdéséhez hasonlóan azt rendeli, hogy a jogszabályok, melyek szerint valamely ténykörülmeny egyáltalán vagy az ellenkező bebizonyításáig valónak tartandó, nem érintetnek. Erre az intézkedésre való hivatkozása azonban nem alapos, mert az anyagi magánjogban olyan jogszabály nem létezik, mely a bíróságon kívüli beismerést azzal a hatálylyal ruházza fel, hogy valamely ténykörülmeny valóságának a perben való megállapítását a bíróság szabad mérlegelése alól elvonhatja.

Canstein által formulázott bíróságon kívüli rendelkező beismerés voltaképen elismerési szerződés ha a felek megegyező akarata arra irányult, hogy valamely köztük fennálló jogviszony kötelező módon megállapíttassék. A mennyiben ez a szándék hiányzik, Canstein rendelkező beismerése is csak egyszerű bizonyítási ok. Igaz ugyan, hogy Canstein külön tárgyalja a bíróságon kívüli elismerést s ez alatt érti valamely jogigénynek magyarán követelésnek (Rechtsanspruch) peren kívül való elismerését; ezzel szemben áll az általa felállított rendelkező beismerés, melynek tárgya valamely tény vagy jogviszony, a nélkül, hogy az abból eredő, vagy eredhető követelés is elismertetnék. Ámde a ténynek valóul elfogadása magában véve csak bizonyítási ok, a jogviszonynak a fenti értelemben valóul elfogadása pedig szintén elismerési szerződés, ha alkalmas arra, hogy a követelésnek önálló jogalapja legyen, itt tehát külön kategóriák felállítása felesleges, mert ez csak a bíróságon kívüli beismerés és elismerés közti különbség felismerését nehezítené meg.

Canstein elméletével azért foglalkoztunk tüzetesebben, mert ő elevenítette fel a gemeines Recht perjogi elméletének ma már elvetett tételét, hogy a bíróságon kívüli beismerés bizonyítási szerződés, sőt ezt a tételt még, mint most láttuk, különböző irányokban fejleszteni is törekedett. Igaz ugyan, hogy ez az elmélet nálunk sem a gyakorlatban, sem az elméletben eddigelő talajra nem talált, mégis arra való tekintettel, hogy a legközelebb megalkotandó általános perrendtartás bizonyára perjogi irodalmunkra is felfelkötő hatással fog lenni s akkor az elmélet is inkább fog a jognak ezen ágához fordulni, már most jónak láttuk állást foglalni oly elmélet ellen, mely véleményünk szerint téves s mely szerzőjének kiválósága folytán mégis tért hódíthatna.

tanuságtételnek mindig személyesen kell történnie. Meghatalmazott által való bíróságon kívüli beismerés nem létezik. Ily esetben is a meghatalmazottnak a meghatalmazott irányában tett kijelentése képezi a beismerést, a meghatalmazott kijelentése csak bizonyító eszköz lehet a tekintetben, hogy a vitatott beismerés megtörtént.

A bíróságon kívüli beismerésnek mint bizonyító oknak bizonyító erejét a bíróság a S. E. 64. §-ának korlátai közt szabadon mérlegeli. Ez nem jelenti azonban azt, hogy a bíróság tetszése szerint állapítja meg azt, hogy a bíróságon kívüli beismerés által mily mértékben győződött meg a beismert tényállítás valóságáról, a mint hogy a bizonyítékok szabad mérlegelése általában véve sem jelenti azt, hogy a bíróság tetszésétől függjön a perben felhozott tényállításoknak valósága vagy valótlansága. A bíróság nem *secundum propriam conscientiam*, hanem *secundum allegata et probata partium* ítél. A bizonyítás célja a bírói meggyőződés alkotása és mindaz, a mi hozzájárul, hogy a bíróság valamely tényállítás valósága felől meggyőződést szerezhessen, ha azt a felek a pernek anyagává tették, erre a célra felhasználható. A bíróság tehát nem járhat s nem jár el önkényűleg, hanem a következtetés logikai szabályai szerint mérlegeli, vajjon ama okok alapján, melyeket a felek a perben szolgáltatottak, való-e az, a mit a perben egyik vagy másik fél állított. S ha a bíróság a következtetésének eredményéhez jut, köteles egyszersmind az ítélet indokaiban azt is megállapítani, hogy jutott ehhez az eredményhez.

A bíróságon kívüli beismerésnek, mint bizonyító oknak elfogadása esetében a bíróságnak ki kell fejtenie, mi által hatott rá ez a beismerés a valóságnak erejével. Ezeket a körülményeket természetesen egyenkint előzetesen felsorolni s számba venni és az esetek sokféleségére való tekintettel általános elveket megállapítani nem lehet.

Mindazáltal megemlítendőnek tartjuk, hogy a bíróságon kívüli beismerés bizonyító erejének mérlegelésénél nevezetes tényező a beismerés tartalma és alakja. Ha a fél saját tényéről tesz bizonyosságot, annak több bizonyító ereje lesz, mintha valamely tényállítás valóságát következtetés alapján fogadja el. Az alak is, a melyben a bíróságon kívüli beismerés tétetik, szintén jelentékenyen befolyásolja ennek bizonyító erejét. Az ellenfél jelenlétében tett beismerés, rendszerint nagyobb bizonyító erővel bír, sőt sokszor alkalmas arra, hogy a bíróságban

teljes meggyőződést támaszson a beismert tényállítás valóságáról, míg rendszerint a bíróságon kívüli beismerés magában véve ilyen erővel nem hat, hanem csak a bírói meggyőződésnek elősegítésére szolgál s csak a tárgyalás s a bizonyítás egyéb adataival egyetemben létesíti a kívánt eredményt. A más perben tett beismerés, ha az nem csupán az eljárás egyszerűsítése okából történt, pl. beismerem X. tényállítást, mert nem tartom relevansnak, nagyobb bizonyító erővel fog birni, mint harmadik érdektelen személylyel szemben tett beismerés stb.

A bíróságon kívüli beismerés bizonyító okot csak úgy képez, ha az a perben ilyenül felhozatik s a mennyiben tagadásba vétetnék, be is bizonyittatik. A bizonyítás bármely bizonyító eszközzel történhetik. Okirat, tanu vagy a félnek eskü alatti kihallgatása egyaránt szolgálhat bizonyító eszközül. A rendes perben azonban a főesküvel való bizonyítás nem foglalhat helyet, mert a főeskü nem bizonyító, hanem perdöntő eszköz.

A bíróságon kívüli beismerés a perben bebizonyítva lévén, ellenbizonyítással bizonyító erejétől megfosztható. Az ellenbizonyítás vonatkozhatik vagy a beismert tényállítás valótanságának vagy annak bizonyítására, hogy a beismerő menthető tévedésben vagy megtévesztve volt, avagy erőszak behatása alatt állott. Az ellenkező bizonyításával a bíróság meggyőződik a beismert tényállítás valótanságáról; a tévedés megtévesztés vagy megfélemlítés bizonyításával pedig az animus confitendi hiánya kerül napfényre s azért nem lehet szó bíróságon kívüli beismerésről.

A bíróságon kívüli elismerés tana a kötelmi jogba tartozik. A míg a bíróságon kívüli beismerés a félnek önmaga ellen való perenkívüli tanuskodása, melynek ez okból nélkülözhetetlen kelléke az animus confitendi, addig a bíróságon kívüli elismerés szerződés, melynek lényeges eleme az animus obligandi. A szerződő felek az elismeréssel vagy azt czélozzák, hogy valamely már létező kötelemnek új alap teremtsék, vagy azt, hogy új önálló kötelem létesíttessék. Mindkét esetben az adós abból az okból tartozik teljesíteni, mert a kötelezettséget elismerte. Az okot tehát, mely a szerződő felet az elismerés megtételére bírta s a czélt, mely miatt a tartozás megfizetését elvállalta, az elismerési szerződés vagy egyáltalában nem tartalmazza, vagy ha magában is foglalja, ennek az oknak valósága vagy valótansága nem befolyásolja a kötelem érvényes keletkezését. A kötelem alapja az adósnak

a hitelezővel szemben kifejezett és ettől elfogadott akaratkijelentése, hogy tartozik; miért tartozik, annak e kijelentésben nem kell befoglaltatnia. Az elismerési szerződés tehát az alapul, az okul szolgáló céltől elvontan jelenik meg, mint kötelmet létesítő szerződés s azért abstract szerződésnek is nevezetik.

Ezen abstract szerződésnek ebbeli jellege még jobban ki-domborodik, ha annak vizsgálatába bocsátkozunk, hogy mi-csoda viszonyban áll a szerződés az azt létesítő okkal. A kötelmi jogi szerződések által a vagyonnak egyik személytől a másikhöz való jutását akarjuk elérni. Ez a vagyónátruházás azonban nem önczél, hanem csak eszköz valamely cél elérésére, a mely cél egyszersmind oka, alapja annak, hogy a vagyónátruházást foganatba vesszük. Ezt az okot nevezzük jog-alapnak, *causa* nak,¹⁾ melytől élesen megkülönböztetendők az indokok, a melyek számtalan alakban az akaratelhatározásnak belső rugóit képezik, a vagyónátruházás okát megteremtik, a melyek azonban rendszerint a vagyónátruházásban meg nem testesülnek és e miatt a jog által figyelembe sem vétetnek. Kivételesen az indokok is a szerződés alkatelemévé válnak, ha abba mint feltétel felvétetnek.

Az ok (*causa*), a mely miatt a vagyónátruházást eszközöljük, vagy az, hogy valakit ingyenesen akarunk valamely vagyoni jogi előnyben részesíteni (*donandi causa*), vagy pedig az, hogy valamely ellenértékre akarunk szert tenni. Ez az ellenérték pedig vagy valamely tartozás keletkezésében (*causa credendi*) vagy olyannak megszűnésében (*causa solvendi*) nyilvánulhat.²⁾ Ha az ok, mely miatt a vagyónátruházás történt, mint cél nem valósul meg, akkor a szerződés sem jön létre. Pl. a kölcsönszerződés érvényesen csak akkor jön létre, ha azonfelül, hogy a szerződő felek a kölcsön összegében meg-egyeztek, a hitelező ezt az összeget az adósnak valósággal át-adja. A hitelező ez esetben azért adja az adósnak a megfelelő összeget, mert ez annak visszafizetésére kötelezte magát; viszont az adós azért kötelezte magát a megfelelő összegnek annak idejében való megfizetésére, mert a hitelezőtől ezt az

¹⁾ A *causa* szónak sokféle jelentősége van. A római jog a fenti értelemben igen sokszor használja e szót, de ad neki más értelmet is. Az újabb jogirodalomban a *causa* szó tulnyomóan a szövegben adott fogalom meghatározására szolgál.

²⁾ A *causa*-nak ez a három neve a leggyakoribb, de nem meríti ki annak válfajait. L. Dernburg: Pandekten 95. §. Regelsberger: Pandekten 167. §.

összeget kölcsönül kapta. Ha azonban az adós a kölcsönül ígért összeget nem kapja meg, akkor a szerződés célja: a hitelezés sem valósul meg s akkor az adós nincs is kötelezve.

A ki tehát az ilyen szerződésre alapítja keresetét, annak keresetében a kötelezettség alapjául szolgáló okot is elő kell adnia s alperes tagadása esetében azt is be kell bizonyítania, hogy az ezen okból eredő vagyonátruházás valósággal megtörtént. Ennek a bizonyítása azonban gyakran nehézséggel jár, részint, mert a hitelező a szerződés kötésekor nem gondoskodott kellő bizonyítékról, részint, mert a bíróságot az előterjesztett bizonyítékok nem győzik meg a kereseti állítások valóságáról. A hitelező tehát annak a veszélynek van kitéve, hogy igaza daczára pervesztessé válik. Mi sem természetesebb, hogy a hitelező e veszélyek elhárítására törekszik és oly jogi alakulatokat iparkodik megteremteni, a melyeknek keretében biztosíthatja magát az ilyenmű hátrányok ellenében. A hitelezőnek ez a törekvése a perjog terén a teljes erejű bizonyítékokat, a magánjog terén az elismerési szerződést eredményezte.

Az elismerés, mint önálló kötelmi jogalapot a stipulatio alakjában már a római jog is ismerte. Már a római jog is szükségét érezte annak, hogy a hitelező követelése a bizonyítás perjogi nehézségeivel szemben valamely jogi formában biztosítékot találhasson.¹⁾ A római jog a stipulatio által a causa nélküli ígéretet, elfogadása esetében, önálló szerződéssé emelte. Spondesne C dare? Spondeo. Ezek a szavak elégségesek voltak a szerződő felek közt kötelmet létesíteni. A középkor romanistái azonban elhomályosították a stipulatiónak ezt a jelentőségét és a Corpus juris némely tételének téves értelmezéséből arra a következtetésre jutottak, hogy a causa megnevezése nélkül vállalt kötelezettség érvénytelen s hogy a causa megjelölését nem tartalmazó adóslevél nem képez bizonyítékot. Ambár a régi német jogban a causa nélküli adósle-

¹⁾ Obligationum firmandarum gratia stipulationes inductae sunt, quae quadam verborum sollemnitate concipiuntur; et appellatae, quod per eas firmatas obligationum constringitur: stipulum enim veteres firmum appellaverunt. Paulus, rec. sent. V. 7. §. 1.

Et sciendum est, omnes stipulationes natura sui cautionales esse; hoc enim agitur in stipulationibus, ut quis cautior sit et securior interposita stipulatione l. 1. §. 4. de stip. praet. (46. 5.)

A stipulatio tanát l. bővebben: Bähr: Anerkennung als Verpflichtungsgrund cz. művében, mely az elismerési szerződés tana tekintetében általában alapvető munka.

vél bizonyító erővel birt és a német peres eljárás arra enged következtetni, hogy az abstract ígéret kötelező erővel birt,¹⁾ mégis a pandekta jog uralmának területén a középkori romanisták felfogása maradt uralkodó egészen a jelen századig, a mikor a tudomány és gyakorlat egyaránt közrehatott, hogy az elismerésnek kötelmet alapító jellege mind jobban felismertessék. E tekintetben utörő volt Bährnek már előbb idézett munkája, melynek nyomán hatalmas irodalmi munkálkodás fejlődött ki; a gyakorlat pedig Németországban teljesen Bähr tanítását követte. A német törvényhozás sem mellőzhette a gyakorlati élet szükségletei által érvényre emelt ez elismerési szerződést; elsőbb a szász polgári törvénykönyv (1397–1401. §-ok), a mult évben pedig a német birodalmi polgári törvénykönyv (780–782. §-ok) fogadta magába ezt a jogintézményt.

Hazai jogunkban sem volt idegen az elismerés, mint önálló kötelmi jogalap; kitűnik ez Frank Ignácznak a bevezetésben idézett szavaiból, melyekhez még a következő idézetet csatoljuk: „... a kötelezés a vállalatból ered; nem a levélből, mely csak bizonyosságul szolgál. És némelykor a felek indító okaikat palástolni kívánják. Azért a bevallott ígéretre feltehetjük, hogy igaz oka nem hiányzik...” (i. m. 300. §.)

Mai jogunk is elfogadja az összeszámolást, mint önálló kötelmi alapot; megengedi tehát, hogy a szerződő felek megállapodhassanak abban, hogy a köztük létrejött szerződés és ebből eredőleg az adósnak az ezen szerződéséből származó tartozása fennáll. Az adós ezzel a nyilatkozatával magát újra kötelezi és újra elvállalja tartozását, akarata arra irányul, hogy magát adósnak nyilvánítsa. Az objektív jog ebből eredőleg az elismerő felet azért tekinti adósnak, mert ez magát adósnak nyilvánította s azért ezt az elvállalást új jogalapnak fogadja el; per esetében tehát a hitelezőnek elégséges azt bizonyítani, hogy az elvállalás megtörtént s nem kell rátérnie az első szerződésre, nem kell bizonyítania, hogy az első szerződésben elvállalt kötelezettség alapját képező ok, mint czél megvalósulást nyert.²⁾ Ha azonban a felek szabad akaratelhatározására van bízva, hogy a köztük fenforgó kötelmi jogviszonyt jogalapjától függetlenithessék, akkor észszerűen attól

¹⁾ St o b b e: Handbuch des Deutschen Privatrechts. 167. §.

²⁾ V. ö. a bevezetésben idézett jogeseteket.

sem lehet a feleket eltiltani, hogy a vagyonátruházás okának megjelölése nélkül új kötelezettséget ne vállalhassanak.¹⁾

A bíróságon kívüli elismerés ezek szerint az a szerződés, mely által új tartozást elvállalunk, vagy régi tartozásnak fennállását elfogadjuk, tekintet nélkül az okra, mely ezt a tartozást előidézte. Nem azért tartozunk e szerződésből eredőleg, mert a hitelezés, eladás, csere stb. történt, hanem azért, mert adósnak jelentettük ki magunkat.

Az elismerési szerződésnek, mely az adott fogalom meghatározás szerint vagyoni jogi szerződés, kellékei: a szerződés általános kellékein, a szerződő felek cselekvőképességén és a teljesítés lehetőségén kívül a kötelezett félnek kifejezett akaratára, hogy magát valamely teljesítésre kötelezi s pedig a nélkül, hogy a kötelezettség valódi oka a teljesítés elvállalásának érvényességét befolyásolná, továbbá a másik szerződő fél részéről ennek a teljesítési ígéretnek elfogadása.

Minden emberi cselekvésnek meg van a maga oka. Ok nélkül nem cselekszünk s ok nélkül kötelezettséget sem vállalunk. Ámde módunkban áll magunkat úgy is kötelezni, hogy azt az okot, mely minket a tartozás elvállalására bír, nem tesszük a szerződés alkotó részévé; tehát vagy egyáltalán ezen ok megjelölése nélkül szerződünk, vagy ezt az okot csak mint kötelezettségünk előzményét, de nem mint annak alapját tüntetjük fel. Az elismerési szerződésben azt a kijelentést tesszük, hogy kötelezzük magunkat a teljesítésre, mert ezzel tartozunk, nem pedig, ha ezzel tartozunk.²⁾

Az elismerő fél akaratkijelentésének fizetési, teljesítési ígéretet kell tartalmaznia. Nem elégséges annak elismerése, hogy pl. adásvevést kötöttem, hanem annak is kifejezésre kell jutni, hogy ez adásvevés alapján tartozom. Ha a felek megállapodása ilyen teljesítési ígéretet nem tartalmaz, ha a felek akaratára nem arra irányult, hogy az adós a kötelezettséget annak okára való tekintet nélkül elvállalja, akkor ez a szerződés mint az alapszerződést megerősítő újabb akaratkijelentés lehet ugyan bizonyító eszköz arra nézve, hogy az alapszerződés megkötöttet, lehet, ha nem bír a szerződés rendes kellékeivel, bíróságon kívüli beismerés, de külön kötelmi alapot létesítő szerződést nem fog képezni. Annak elbírálása, hogy a

¹⁾ Más kérdés az *de lege ferenda*, hogy czélszerűségi okokból nem volna-e kívánatos a német törvénykönyv mintájára az abstract szerződés érvényességét valamely alakszerűséghez kötni.

²⁾ Bähr: Die Anerkennung als Verpflichtungsgrund. 3. kiadás 182. l.

felek kifejezett megegyező akarata elismerési szerződés-e, vagyis hogy az adós azért ígért-e teljesítést, mert elismerte, hogy tartozik és a hitelező ezt az ígéretet elfogadta, vitás esetben a bíróság feladata, a mi gyakran nem könnyű feladat, ámde a S. E. 64. §-a elég módot nyújt a bíróságnak arra, hogy a szerződés értelmét a tárgyalás és bizonyítás egész tartalmából megállapíthassa.¹⁾

Az adós teljesítési ígéretének a hitelező részéről való elfogadása nélkül rendszerint nem keletkezik bíróságon kívüli elismerés. Az egyoldalu ígéret, az egyoldalu akaratkijelentés általában nem képez kötelmi alapot s nem bír kötelező erővel. A tételes jog az egyoldalu ígéretet csak meghatározott esetekben ruházza fel kötelező erővel. ellenben a szerződések tekintetében megengedi, hogy a felek kölcsönösen kifejezett akarat-megegyezése elégséges alap legyen kötelezettség létesítésére. Innen van, hogy a bíróságon kívüli elismerés érvényességéhez megkívánatik, hogy a hitelező az adósnak teljesítési ígéretét elfogadja. Az elfogadás módjára nézve az általános szabályok irányadók.

A mint azonban az egyoldalu ígéretet a tételes jog különös kijelentése kötelező erővel ruházhatja fel, pl. a váltó, a kereskedelmi kötelező jegy esetében, úgy az elismerésnek, mint egyoldalu kijelentésnek is tulajdoníthat kötelező erőt. Ilyen egyoldalu elismerésről szól az 1894: XVI. t.-cz. 66. §-a.

Az elismerési szerződés leggyakoribb alakjai:

1. az összeszámolás. Az összeszámolással a felek megállapítják egymás iránt való követeléseiket s tartozásaikat és a megfelelő számművelet útján az eredményt feltüntetik; ennek a számszerű eredménynek mint tartozásnak az adós részéről való elismerése adja meg az összeszámolásnak az önálló kötelmi alapot. Az összeszámolás lehet egyoldalu, ha csak az egyik félnek vannak, lehet kétoldalu, ha mindkét félnek vannak elszámolandó követelései.

Az összeszámolás a legrégebbi alakja az elismerési szerződésnek. A joggyakorlat az összeszámolás esetében jutott legközvetlenebbül arra a tapasztalatra: mennyire vissza volna

¹⁾ Ismét egy példa annak jellemzésére, hogy a szerződés értelmezése nem tény-, hanem jogkérdés. A szerződés értelmezése alapján annak megállapításával, hogy a felek közt elismerési szerződés jött létre, a bíróság nem a tényt, hanem a jogot állapítja meg. Van-e kötelmi alap, mely a marasztalást lehetővé teszi, ez a jognak ítélleti eldöntése s nem a ténynek kétségtelenné tétele.

megengedni a feleknek, hogy az összeszámolás egyes tételeinek valósága vagy valótlansága a perben újra vita tárgyává tétessék, a mikor már előzőleg a tételek felett szabadon meg egyeztek. Az adós azt a kijelentését, hogy a számadás helyes és hogy a számadás eredményeül jelentkező összeggel tartozik, nem tekintheti meg nem történtnek s nem térhet vissza ok nélkül az eredeti kötelelemre. Az összeszámolásnak, mint a két fél kölcsönös és megegyező akaratkijelentésének az a célja, hogy a hitelező s adós egyaránt biztos alapra fektessék a köztük létező vagyoni jogviszonyt. E kölcsönös megegyezést célja ellenére egyoldaluan hatályából nem lehet kivetkőztetni.

Csak ha az akaratkijelentés a tárgyi jog szerint nem bir joghatállyal, akkor támadható meg az összeszámolás, a miről azonban alantabb fogunk szólni.

2. A számla elfogadása. A keresk. törvény 287. §-a a számadás — számla vagy folyó számla — elismerését önálló kötelmi jogalappá tette az által, hogy az ily elismerés ellenében s tévedés (error) vagy csalás (dolus) igazolását kifejezetten fentartotta. Igen találóan jegyzi meg Nagy Ferencz kereskedelmi jogi kézikönyvében, hogy a 287. §-nak most említett kijelentése az elismerésnek, mint önálló alapnak elismerését feltételezi, mert különben annak nem volna jelentősége.¹⁾ A Curia is, habár nem szabatos kifejezéssel, a számla elfogadását elismerésnek tekinti. „A ki valamely számlát a teljesített részfizetés sajátkezü feljegyzése után minden ellenvetés nélkül aláír, az azt elfogadottnak tekintetik. A ki valamely számlán sajátkezü írásával és aláírásával elismeri, hogy a számlabeli követelésre általa fizetett összeg csak részfizetést képez, az az egész számlabeli követelés fennállását beismertnek tekintendő.“²⁾

3. Az adóslevél, kölcsönlevél. Az adóslevelet joggyakorlatunk általában csak bizonyító eszköznek tekinti arra nézve, hogy kiállítója az abban foglalt nyilatkozatot tette. Ámde az adóslevél az adósnek nemcsak azt a beismerését tartalmazhatja, hogy a reális kölcsönszerződés létrejött, hanem tartalmazhatja az adósnek azt a rendelkezését is, hogy ő hitelezőjének tartozik s ekkor az adóslevél nem a

¹⁾ Nagy Ferencz: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve. 3. kiadás 127. §. 3. jegyzet.

²⁾ Márkus i. m. II. köt. I. kiad. 268. l.

reális kölcsönszerződés bizonyító eszköze, hanem a consensuális adósságelismerés jogalapja és egyuttal bizonyítéka is lesz.

A kölcsönszerződés alapján véve reális szerződés, mert létrejövételéhez nem elegendő a szerződő felek megegyező akarat, hanem szükséges, hogy a kölcsön tárgyát képező helyettesíthető ingóságok az adós tulajdonába jussanak. A hitelezőnek tehát alperes tagadása esetében a kölcsön leolvasását is bizonyítania kell, a mi gyakran nagyon terhes a hitelezőre nézve, és ha gondoskodása annak idején ki is terjedt arra, hogy kölcsönszerződést az 1868: LIV. t.-cz. 167. és 168. § aiban megszabott kellékeknek megfelelő okiratba foglaltatta, mégis az ellenbizonyítást meg kell engednie. Mivel pedig a kölcsönszerződésbe foglalt adósságelvállalás igen gyakran csak a forma, melybe a felek az adásvevésből, bérletből, munkabéri szerződésből, kártérítésből stb. eredő követeléseiket, illetőleg tartozásaikat összefoglalják, azért az ellenbizonyítás az anyagi igazság ellenére sikeres perbeli védelem lehet.¹⁾

Ezt a veszélyt elkerülendő a hitelező adósától olyan adóslevelet vesz, melyben az abban elismert tartozás oka vagy egyáltalán nincs felemlítve, vagy nem tétetik a szerződés alkotó elemévé. Ha az adóslevélben elismerem, hogy hitelezőmnek 100 frttal munkabér fejében tartozom, akkor a hitelezőnek elégséges erre az elismerésre alapítani keresetét s nem kell visszatérnie a munkabéri szerződéses viszonyra s nem kell bizonyítania, hogy munkájával 100 frt munkabért kiérdemelt.

Adott esetben az adóslevél mikor tartalmaz elismerést, ez attól függ, hogy a szerződő feleknek az adóslevélben kifejezésre jutott akarata a tartozásnak reális megalapítására, vagy annak elismerésére irányult-e. Ennek a megállapítása

¹⁾ V. ö. Schwarz Gusztáv: „Magánjogi fejtegetések” című művének „kölcsönlevél, mint elismerő szerződés (Anerkennungsvertrag)” fejezetét, a melyben foglaltakkal teljesen egyetértünk annak kivételével, hogy azt a kölcsönszerződést, a mikor a felek abban állapodnak meg, hogy a kölcsönvevő a helyettesíthető dolgokat, melyekkel a kölcsönadónak más okból tartozik, kölcsönképen tartsa meg, — részünkről nem tekinthetjük abstract elismerési szerződésnek; mert igaz ugyan az, hogy a kölcsönről szóló kötelezvényre alapított perben, ha az adós a kölcsön le nem olvasását veti kifogásul, a hitelező jogalapváltoztatás nélkül kimutathatja, hogy a kölcsönszerződés nem a készpénz leolvasása hanem a tartozásnak a fenti módon kölcsönné változtatása által jött létre, de ha alperes e más okból eredő tartozását is tagadná, felperesnek az eredeti causa t mégis bizonyítania kellene. Ellenben az abstract elismerési szerződés önmagában bírja jogalapját s csak a conditio-kra vonatkozó szabályok szerint támadható meg.

adott esetben a bíróság feladata; a tárgyi jog megfelelt hivatásának, a mikor jogszabályiá emelte, hogy a tartozásnak elismerése önálló kötelmi jogalapot képez.

Vitás kérdés az, vajjon a tartozás okát nem tartalmazó adóslevél teljes érvényű elismerést képez-e? Ezt még azok közül is sokan tagadásba veszik, a kik különben az elismerést önálló jogalapnak tekintik. Részünkről már fentebb is kifejeztük abbéli felfogásunkat, hogy a causa nélküli adóslevél is tartalmazhat elismerési szerződést, mert ha a causa nem alkotó eleme az elismerési szerződésnek, akkor annak kitétele nem szükségszerű kellék. Czélszerűségi szempontok ugyan felhozhatók a mellett, hogy a causa megemlítése, különösen arra való tekintettel, hogy indebitum, turpis causa vagy causa data causa non secuta esetén az elismerés megtámadható, tételes jogszabályként előírassék; de míg ily tételes szabály felállítva nincs, a causa megjelölését nem tartalmazó adóslevelet, ha az elismerési szerződést tartalmaz, nem lehet el mellőzni. A causa nélküli adóslevéllel üzhető visszaélést amugyis kisebbiti a S. E. 73. §-a, mely szerint az adóslevél, mint elismerési szerződés a kötelezettség elvállalását egymagában ugysem bizonyítja, ha csak az az 1868: LIV. t.-cz. 167. és 168. §-aiban megszabott kellékeknek meg nem felel.¹⁾

A bíróságon kívüli elismerés, az elismerési szerződés az adósnak ama kifejezésre jutott akaratelhatározásán alapszik, hogy magát adósnak tekinti. Ezt a kijelentést azon az alapon, hogy az elismerőnek nem volt oka magát adósnak elismerni, megtámadni nem lehet. A törvény (tárgyi jog) lehetővé teszi, hogy a felek megegyező akaratkijelentéseik által kötelmeket létesítsenek, a törvénynek tehát módot is kell nyújtania, hogy az esetre, ha ez az akaratkijelentés komolyan és szabadon tétetett, az joghatálylyal is bírjon. Ez okból az elismerési szerződés csak a felek cselekvőképességének, vagy az akaratelhatározás szabadságának hiánya miatt, valamint azon esetekben támadható meg, a mikor valamely teljesítés jogosulat-

¹⁾ A S. E. 73. §-a ugyan „a kölcsön leolvasását és a kötelezettség elvállalását” együtt említi, véleményünk szerint azonban az és szócska itt nem összeköt, hanem szétválaszt. A kivételes bizonyítási szabály nem kölcsönszerződést, hanem általában adósleveleket említ, így tehát ép a törvény szövege engedi meg, hogy a kölcsön leolvasása a realis kölcsönszerződésre alkalmaztassék, mivel e szerződésnél a kölcsön leolvasása képezi a causa-t, ellenben e kötelezettség elvállalása az elismerési szerződésekre alkalmaztassék, mert e szerződéseknél ép az elvállalás a kötelelem causa-ja.

lan gazdagodás okából visszakövetelhető. Ilyen eset pedig akkor fordul elő, ha az adós abban a menthető tévedésben volt, hogy valóságos tartozását fizeti (*condictio indebiti*), ha a teljesítés valamely jövőbeli teljesítés fejében történt s ez a teljesítés be nem következett (*condictio ob causam, causa data, causa non secuta*), ha a teljesítés a büntető törvénybe vagy az erkölcsbe ütköző ténykedésért történt (*condictio ob turpem vel iniustam causam*).

Page 1

